

CRKVA I SAMOSTAN SV. DOMINIKA U TROGIRU

Stjepan K r a s i ć

UDK: 726.54 (497.5 Trogir)
726.54.71).74 (497.5 Trogir)
Izvorni znanstveni rad
Stjepan K r a s i ć
Pontificia Università S. Tommaso, Rim

Autor donosi izvore o osnutku dominikanskog samostana u Trogiru s posebnim osvrtom na širenje dominikanskog reda u hrvatskim krajevima u XIII. i XIV. stoljeću. Samostan je utemeljen nakon 1260. godine na predjelu Pasike izvan gradskih zidina kod crkvice sv. Franje Asiškog. Uz detaljne opise crkve i samostana kao i pregled temeljite rekonstrukcije samostanskih zgrada tijekom XIX. i XX. stoljeća, autor navodi bogati sakralni i umjetnički inventar. Posebice naglašava ulogu dominikanskog samostana u Trogiru kao i djelatnost uglednih članova ove zajednice na širem području.

Širenje dominikanskog reda u hrvatskim krajevima u XIII. i XIV. st.

Trinaesto stoljeće ostalo je u povijesti poznato po svojem snažnom intelektualnom, kulturnom, umjetničkom i vjerskom buđenju te inovacijama koje su najavljujivale ne samo prekid s prilično inertnom prošalošću nego i najavu mnogo dinamičnijega novog doba. Iako je ta dinamika na nekim područjima s vremenom izgubila na svojem prvotnom zamahu, u XIV. st. je, barem na vjerskom području, nastavila donositi svoje plodove koje je i danas lako prepoznati. Ta konstatacija naročito vrijedi za dva prosjačka crkvena reda, dominikanski i franjevački, koji su upravo u to vrijeme nikli i proširili se po cijeloj Europi danas neuobičajenom brzinom. Razloga za to ima svakako mnogo i oni uglavnom izlaze iz okvira ove rasprave. Mi ćemo navesti samo neke važne za razumijevanje oboga što slijedi.

Prosjački su redovi bili nositelji jednoga novog pogleda na svijet i život praveći razliku svuda gdje je to bilo moguće između bitnoga i nebitnoga, važnoga i nevažnoga, nužnoga i nenužnoga, korisnoga i suvišnoga. U staleški podijeljenom i interesno suprotstavljenom društvu promicali su jednakost, pravednost, demo-

kratičnost i miran suživot svih društvenih slojeva, a na duhovnom području načela jednostavnosti, pobožnosti, odbacivanja suvišnoga, dobrovoljnog odricanja od vezanosti uz materijalna dobra kao izvora ne samo duhovnih nego i društvenih problema i napetosti. Njihovo učeno i primjereno obrađivanje vjerske i društvene problematike činilo je njihovo propovijedanje zanimljivim, a život koji su provodili njihove riječi uvjerljivima. Sve ih je to činilo prihvatljivima kako običnom puku, tako i višim društvenim slojevima. Prvi su ih prihvaćali kao saveznike, a drugi u njima nisu vidjeli nikakvu konkurenciju ili društvenu opasnost. Na taj su način u svega nekoliko desetljeća stvorili sasvim novo ozračje i uspostavili novu ravnotežu u društvenim odnosima, što je doprinijelo njihovu spektakularnom širenju u gotovo svim europskim zemljama.

Dominikanci su se svega desetak godina nakon ustanovljenja njihova reda (1216.) počeli naseljavati u hrvatskim krajevima. Jedan za drugim počeli su ni-cati samostani u Dubrovniku (oko 1225.), Ninu (oko 1228.), Zagrebu (1228.), Čazmi (1228./30.), u Bosni najmanje dva nepoznate lokacije (1230.-1235.), Bosanskoj Dubici (1235.), Virovitici (1242.), Splitu (prije 1243.), Zadru (1244.), Pagu (1250.), Ulcinju (1265.), Bihaću (1266.), Kotoru (1266.), Skradinu (1270.), Požegi (prije 1303.), Marči kod Čazme (početkom XIV. st), Hvaru (prije 1312.), Gorjanima kod Đakova (prije 1343.), još jedan u Kotoru (1345.), Šibeniku (1346.), Bosanskoj Krupi (prije 1357.), Senju (1378.), Krku (prije 1380.), Rabu (prije 1380.) itd. ¹ U zamahu toga širenja ni Trogir kao važno političko, društveno, gospodarsko i kulturno središte na jadranskoj obali nije bio zaobiđen. Za to je bilo više razloga.

Drevni Trogir, jedan od najstarijih gradova na Jadranu, u svojim visokim i čvrstim zidinama, u prošlosti je svojim žiteljima pružao sve pogodnosti gradskog smještaja i jamčio toliko potrebnu sigurnost. U svom neposrednom zaleđu, za razliku od mnogih drugih gradova na jadranskoj obali, imao je vrlo plodno polje, bogato pitkom vodom. Uski kanal, koji ga je dijelio od otoka Čiova, pružao je sigurno sklonište svim vrstama brodova, što je, još od vremena starih Ilira i Grka, privlačilo pozornost raznih naroda usmjerenih na more i pomorstvo i doprinosilo njegovu procvatu. Njegove brojne i još uvijek dobro sačuvane palače, kuće, crkve i samostani svjedoče o nekada vrlo dinamičnom životu kakav se mogao naći samo u društveno razvijenim i kulturno naprednim sredinama. Živjeti ili imati uporište u takvom gradu velike prošlosti i perspektivne budućnosti nekada je značilo biti u središtu važnih političkih, društvenih, kulturnih i vjerskih zbivanja. Nikakvo čudo da su i hrvatski dominikanci u njemu htjeli imati svoje uporište.

Kada su u pitanju dominikanski samostani, treba imati na umu da oni pripadaju crkvenom redu, nastalom u prvoj polovini XIII. st. (1216.), sa specifičnom svrhom propovijedanja katoličke vjere, što kaže i njegovo službeno ime: Red bra-

¹ Usp. S. Ferrarius, *De rebus Hungaricae provinciae Ordinis Praedicatorum*, Viennae Austriae 1637., str. 323-324; N. Pfeiffer, *Die ungarische Dominikanerordensprovinz von ihrer Gründung 1221. bis zur Tatarenverwüstung 1241.-1242.* Zürich 1913., str. 27-49; S. Krasić, *Congregatio Ragusina Ord. Praed. 1487-1550*, Romae, Istituto Storico Domenicano, 1972., str. 38-41; isti, *Dominikanci. Povijest Reda u hrvatskim krajevima*, Zagreb, Nakladni zavod Globus, 1997., str. 7-11.

Pogled na crkvu i samostan sv. Dominika u Trogiru (nakon 1910. god.)

će propovjednika (lat. *Ordo Fratrum Praedicatorum*). Prvenstveno polje njegove djelatnosti bile su urbane sredine u kojima se u srednjem vijeku odvijao sav, ili gotovo sav, društveni život. Njegovi su članovi duhovno i intelektualno morali prednjačiti ostalom kleru i stanovništvu, a materijalno biti primjer skromnosti, jednostavnosti i ozbiljnosti. Oni, načelno, nisu smjeli naplaćivati svoje duhovne i intelektualne usluge, nego živjeti od onoga što im ljudi daju dobrovoljno, što je osnovna oznaka prosjačkih crkvenih redova, niti su se smjeli povoditi za materijalnim dobrima osim u onoj mjeri koja im omogućava skroman, ali doličan život. Njihovo dragovoljno siromaštvo (*paupertas voluntaria*) kao članova prosjačkog reda nije bio samo način da se oslobodi od vremenitih briga i neizbježnih veza s političkim i gospodarskim strukturama vlasti, nego privilegiran način svjedočenja životom za evanđeoske i kršćanske vrjednote. Taj se stil života morao odražavati kako u gradnji crkava i samostana, tako i njihovu inventaru, odijevanju itd.²

Tipologija i glavne arhitektonske značajke crkava i samostana dominikanskog reda

Crkve i samostani (*ecclesia et domus*) u dominikanskom redu po svojoj su strukturi i arhitekturi morali biti izraz duha samoga reda. Trebalo je izbjegavati odveć velike i impozantne građevine koje odudaraju od osnovnih proklamiranih načela jednostavnosti, skromnosti i funkcionalnosti. Njihov skroman vanjski i unutarnji izgled trebao je biti svjedočenje praktičnog odbacivanja luksuza, rasipnosti i suvišnih stvari u društvu u kojemu su vladale velike ne samo staleške

² H. M. Vicaire, »Les origines de la pauvreté mendicante des Prêcheurs«: *Vie dominicaine* XXXIV (1975.), str. 195-206, 259-279; isti, »Le modèle évangélique des âpôtres à l'origine de l'ordre de saint Dominique«: *Heresis*, 13-14, 1989., str. 323-350.

nego i gospodarske razlike i prevelike vezanosti za materijalna dobra uopće. U početku su postojala stroga zakonska ograničenja i s obzirom na njihovu visinu i veličine.³ Te naredbe, izrečene suhim pravničkim jezikom, ne treba shvatiti u smislu odbacivanja kulturnih, umjetničkih i intelektualnih vrijednota, nego u smislu opredjeljenja za duhovne kvalitete koje je trebalo otkriti i shvatiti.⁴ No one kasnije, zbog velikog priliva vjernika koji su punili njihove crkve da slušaju propovijedi, bile znatno ublažene. Na njihovu izmjenu također su utjecale bogate trgovačke obitelji i cehovska udruženja koja su u crkvama tražila sve više prostora za svoje kapele, oltare, grobnice itd., što je imalo i simbolično značenje, da je naime i grad ušao u samostan, odnosno u njegovu crkvu, a ne samo samostan u grad. No i dalje se u gradnji crkava insistiralo na skromnosti, jednostavnosti i funkcionalnosti. Te su preporuke bile izraz nastojanja da se disciplinira, a nikako da se uguši snažan i nagao zamah širenja.⁵

Arhitektura prosjačkih redova bila je pod naročitim utjecajem teoloških i graditeljskih shvaćanja cistercitskog reda koji je razvio poseban odnos između svoje duhovnosti i arhitekture stvarivši poseban tip crkve koju karakterizira strogost, ozbiljnost i jednostavnost. Zaštićena od vanjskog svijeta, ali i ne protivna, cistercitska crkvena zgrada prije svega je morala biti molitveni prostor (*oratorium*) prikladan za najveću moguću duhovnu koncentraciju samih monaha. U takvom prostoru je trebalo izbjegavati sve figurativne elemente koji su mogli sme-

³ Konstitucije («ustav») dominikanskog reda su već od 1220. naglašavale potrebu gradnje manjih, jednostavnih, skromnih, ali funkcionalnih crkava i samostana : »Mediocrates domos et humiles habeant fratres nostri, ita quod murus domorum sine solarium non excedat in altitudine mensuram duodecim pedum et cum solarium viginti, ecclesia triginta. Et non fiat lapidibus testudinata nisi forte super chorum et sacristiam« (A. H. Thomas, *Constitutiones van de Dominicanen*, Dist. II, 35 [Bibliothèque de la Revue d'histoire ecclésiastique, fasc. 42], Leuven 1963., str. 366-367. Na to su često podsjećali generalni kapituli (vrhovne zakonodavne skupštine). Tako je na pr. generalni kapitul iz 1258. propisao: »Iniungimus districte prioribus et fratribus quod non faciant edificia nisi humilia et mediocra et secundum formam constitutionis« (*Monumenta Ordinis Praedicatorum historica*, III, Romae – Stuttgartiae 1898., str. 93), a generalni kapitul iz 1261. je ponovio: »Non fiant in domibus nostris superfuitates et curiositates notabiles in sculpturis et picturis et pavementis et aliis similibus que paupertatem nostram deformant« (n. dj., str. 108, 114).

⁴ C. G. Gilardi, *Ecclesia laicorum e ecclesia fratrum: Aux origines de la liturgie dominicaine* (Collection de l'école française de Rome, 327), Paris, CNRS Éditions – École française de Rome, 2004., str. 399.-406.; A. M. Romanini, »L'architettura degli Ordini Mendicanti : nuove prospettive di interpretazione«: *Storia della città*, 9, (1978.), str. 5-15; C. Bozzoni, »L'edilizia degli Ordini Mendicanti in Europa e nel bacino mediterraneo«: *Lo spazio dell'Umiltà*, Atti del convegno di studi sull'edilizia dell'Ordine dei Minori, Roma 1984., str. 257.-326.; A. Cadei, *Arte e spiritualità negli Ordini Mendicanti e il cappellone di S. Nicola a Tolentino*, Roma, Centro studi Agostino Trapé, 1992.

⁵ A. Sundt, *Mediocrates domos et humiles fratres nostri* : »Dominican Legislation on Architecture and Architectural Decoration in the 13th Century«: *Journal of the Society of Architectural Historians*, XLVI, 1, 1987., str. 394-407; B. Montagnes, »L'attitude des Prêcheurs a l'égard des œuvres d'art«: *Cahiers de Fanjeaux* 9, 1974., str. 88-100; R. C. G. Gilardi, n. dj., str. 105-143; isti, *Tipologia e funzioni delle chiese domenicane dal XIII al XVI secolo*: »1899. Ritorno dei Domenicani a Vercelli occasione per una memoria«, Vercelli, 2002., str. 105-143.

tati psihološkoj i vjerskoj sabranosti onih koji mole. Isto tako u tom prostoru u vrijeme zajedničke molitve nije smio postojati nikakav oblik teatralnosti i raskoši. Toj svrsi trebale su služiti kapele u poprečnoj lađi u kojima su pojedini monasi mogli slaviti »privatne« mise. Upravo se u njima očitovao smisao postojanja cistercitske zajednice. To je bila ne samo središnja jezgra cistercitskoga monaškog sustava nego i arhitekture njegovih crkava.⁶

Crkve prosjačkih redova, jednako kao i cistercitske, trebale su odasati jednostavnošću i triježnošću struktura, dostojanstvom i ozbiljnošću, a arhitektonski i dekorativni elementi korišteni na trijezan i uzdržljiv način tako da budu vidljiv izraz reda kojemu su pripadale. No njihove su crkve – za razliku od cistercitskih – bile prvenstveno namijenjene laicima (*ecclesia laicorum*), a samo manji dio (kor) redovnicima (*ecclesia fratrum*).⁷ Ta naoko marginalna razlika između jednih i drugih crkava, možda bolje nego drugo izražava razliku između samih redova. Dok su se naime, cisterciti svoje crkve gradili za vlastitu upotrebu, prosjački redovi su ih gradili ne samo za sebe nego i za narod. Njihove je crkve – za razliku od cistercitskih – punio narod privučen njihovim propovijedima, što je određivalo ne samo njihove dimenzije nego i morfologiju. One se od cistercitskih razlikuju ne samo u tlocrtu i nadzemlju nego i u funkcionalnoj namjeni glavne ili sporednih lađa. Cistercitske su trebale služiti samostanskoj zajednici za privatnu dnevnu i noćnu molitvu, a crkve prosjačkih redova za samostansku zajednicu i za narod. Živost gradskog života u svim svojim oblicima odražavala se i na živost i ritam obrednih aktivnosti koje su se odvijale u nutarnjem crkvenom prostoru, a nerijetko i na gradskom trgu kao njegovu produžetku. Crkveni prostori prosjačkih i cistercitskih crkava se, dakle, u funkcionalnom pogledu smještaju – unatoč prividnoj sličnosti planimetrijskih shema - na suprotnim polovima.⁸

⁶ O tom pitanju postoji velika literatura iz koje izdvajamo: R. Bonelli, »Una definizione per l'architettura mendicante«: *Lo spazio dell'Umiltà*, str. 343-350; isti, *Nuovi sviluppi di ricerca sull'edilizia mendicante*: »Gli Ordini Mendicanti e la città. Aspetti architettonici, sociali e politici«, ed. J. Raspi Serra, Milano 1990., str. 15-26; A. M. Romanini, *Povertà e razionalità nell'architettura cistercense del XII secolo*: »Povertà e ricchezza nella spiritualità dei secoli XI e XII«. Atti dell'VIII Convegno del Centro di Studi sulla Spiritualità medievale, Todi 1967., str. 189-225; isti, »L'architettura degli Ordini Mendicanti: nuove prospettive di interpretazione«: *Storia della città*, 9, 1978., str. 5-15; A. Cadei, *I nuovi ordini*: »Il Medioevo«, ed. G. C. Argan, Firenze 1988., str. 381-390; *Arte e spiritualità nell'ordine agostiniano e in convento San Nicola a Tolentino*: »Atti della seconda sessione del convegno 'Arte e spiritualità negli Ordini Mendicanti'«, Tolentino 1-4 settembre 1992., Roma, Centro Studi Agostino Trapé, 1994.; V. Franchetti Pardo, *Architettura cistercense ed architettura degli Ordini Mendicanti: confronti e differenze con riferimenti anche all'area della Marittima*: »Il monachesimo cistercense nella Marittima medievale. Storia e arte.« Atti del convegno, Abbazie di Fossanova e Valvisciolo, 24-25 settembre 1999. (Bibliotheca Casamarensis, 5), Edizioni Casamari 2002., str. 226.

⁷ U latinskim srednjovjekovnim ispravama za prostor u dominikanskim crkvama namijenjen vjernicima laicima ustalio se izraz *ecclesia laicorum*, za razliku od prostora namijenjenog redovnicima koji se zvao *ecclesia fratrum* ili, jednostavno *chorus*, kor (C. G. Gilardi, n. dj., str. 413-416).

⁸ V. Franchetti Pardo, n. dj., str. 280.

Prosjачki su redovi u gradnji svojih crkava davali prednost jednobrodskim konstrukcijama koje su omogućavale nesmetan pogled na široke prostore u kojima dvostruki ili trostruki redovi stupova nisu zaklanjali pogled na cjelinu.⁹ Gradnja takvih preglednih, jednostavnih i često golih (*humiles et mediocres*), ali funkcionalnih crkava s vremenom je postala stvar ukusa koji se naročito očitovao u unutrašnjostima, zamišljenima kao velike kompaktne cjeline, slobodne od bilo kakve zaprjeke i sposobne prihvatiti velik broj ljudi.¹⁰ Tomu je odgovarao i njihov vanjski izgled koji je nerijetko podsjećao na moderne spremnike ili hangare iz kojih je izbačeno sve što je moglo izgledati suvišno ili nepotrebno. Tako dobiven prostor dobivao je svoj oblik ne organskom koncentracijom nosivih elemenata (stupovi, lukovi, svodovi), nego zidovima koji su ga omeđivali.¹¹

Zidovi crkava u sakralnoj arhitekturi imaju posebno simbolično značenje. Oni dijele crkvenu unutrašnjost od vanjštine, nezemaljsko od zemaljskoga, sakralno od profanoga, »metafizičko« od fizičkoga. No oni ne samo dijele nego i spajaju; sakrivaju, ali i otkrivaju, brane, ali i pozivaju unutra, sudjeluju u stvaranju duhovnog ozračja u kojemu čovjek traži da se odijeli od zemaljskog svijeta kako bi se približio nebeskomu. Prosjачki redovi su se, uz rijetke iznimke, u početku zadovoljavali tom njihovom ulogom. Nisu ih davali oslikati da pozornost vjernika ne bi odvrćali od stvari koje su smatrane bitnijima. Ugođaj koji se mogao imati naslikanim prizorima uzetim iz Biblije ili života svetaca trebao je biti dočaran živom riječju propovjednika, a ne kistom ili dljetom umjetnika. Kasnije se odstupilo od tog pravila te se zidove pretvorilo u »prostor za akciju«. No i dalje je ostalo na snazi pravilo da u crkvi ništa nije smjelo biti suvišno, odveć skupocjeno, raskošno i prenaplašeno što bi moglo odvući pozornost s bitnoga na nebitno. Bila je propovjednikova dužnost da svojim govorničkim umijećem nadoknadi taj manjak. Ta su arhitektonska pravila, razumljivo, bila plod religioznoga, duhovnoga i društvenoga opredjeljenja, a ne pitanje estetike.¹²

Jednostavan, obično jednobrodni i dugi pravokutni prostor, dostojanstvena unutrašnjost, rastegnut prostor, otvoren i čist pogled na velike površine, visoki i nerijetko goli zidovi, posebni svjetlosni efekti, drveni strop, rustičan krov i jednostavan upotrijebljen građevinski materijal, skladan odnos između zidne strukture i arhitektoničke forme, samo su neke, iako važne značajke crkve dominikanskog

⁹ V. Marchese, *Memorie dei più insigni pittori, scultori e architetti domenicani*, I, Bologna 1878., str. 285-287; V. Franchetti Pardo, n. dj., str. 270.

¹⁰ R. Bonelli, *Introduzione*; "Chiese e conventi". VIII centenario della nascita di san Francesco d'Assisi", ed. R. Bonelli, Milano 1982., str. 8; C. G. Gilardi, n. dj., str. 416-417.

¹¹ Pojmove »crkva kontejner«, »crkva hangar« i »crkva sjenjak« (*Hallenbau*) za crkve prosjачkih redova XIII. i XIV. st. specifična izgleda s jedinom dvoranom ili laganim stupovima i nosivom krovnom strukturom od drveta u obliku trokuta (tal. *capriata*) kako bi se za poropovjedničku djelatnost dobilo što više prostora, u stručnu literaturu je uveo njemački povjesničar W. Gross (*Die abendländische Architektur um 1300*, Stuttgart 1948., str. 38-47, 171-184; usp. C. G. Gilardi, n. dj., str. 415, bilj. 125.).

¹² G. G. Meerseman, »L'architecture dominicaine au XIIIe siècle. Legislation et pratique«: *Archivum Fratrum Praedicatorum*, XVI, 1946., str. 169-170; R. Wagner Rieger, »Zur Typologie italienischer Betelordenskirchen«: *Römische historische Mitteilungen*, II, 1957./58., str. 266-298;

reda. One su u crkvenoj arhitekturi sugerirale i nudile novu figurativnu koncepciju crkve kakva dotle nije postojala.¹³

Taj specifičan tip crkve uzdizao se u srcu ili u predgrađima urbanih sredina svjedočeći o duhu kojim su prosjački redovi uspjeli pretvoriti znak skromnosti u simbol veličine, ne izgubivši pritom sliku siromaštva.¹⁴

Ovaj shematični i pomalo pojednostavljen prikaz ni u kojem slučaju ne isključuje iznimke od opisanih pravila. To se naročito odnosi na crkve koje su kako dominikanci tako i franjevci naslijedili već gotove od drugih. Nastali kao alternativa tradicionalnih crkvenih redova oni su njihove crkve nastojali prilagoditi svojim potrebama unoseći u njih čas veće čas manje preinake.¹⁵

Kod gradnje crkava u gotičkom slogu, u kojemu su izgrađene gotovo sve starije crkve dominikanskog reda, posebna je pozornost bila posvećivana okomitim linijama. One su trebale usmjeravati pogled prema visinama tako da zadovolje ne samo oči nego i duh. Sličnu je ulogu u stvaranju prikladnoga vjerskog ugođaja trebalo imati osvjetljenje. Svjetlost koja se probija kroz visoke staklene prozore simbol je Božje svjetlosti koja osvjetljuje i prosvjetljuje vjernike koji se u crkvi mole. Prozori su u unutrašnjost crkve trebali propustiti točno odmjerenu količinu svjetla koja je bila dovoljna da se stvori povoljno ozračje za sabranost i molitvu te pruži odgovarajuće vanjsko i unutarnje, fizičko i duhovno osvjetljenje.¹⁶ Dominikanci su, naime, kao pripadnici propovjedničkog reda, htjeli prosvjetliti i osvjetliti ne samo svojim učenjem nego i arhitektonskim stilom. Vjera i umjetnost, teologija i arhitektura morale su biti upućene jedna na drugu i međusobno se dopunjavati. Sve je to, razumljivo, kako pred same članove reda, tako i pred arhitekta postavljalo posebne zahtjeve u oblikovanju i osmišljavanju površina i dimenzija, rasporedu i položaju pojedinih dijelova itd.¹⁷ Ista je koncepcija važila i za gradnju samostana.

¹³ C. G. Gilardi, n. dj., str. 416-417.

¹⁴ M. de Fontette, »Villes médiévales et Ordres mendiants«: *Revue Historique de droit français et étranger*, 3 (1970.), str. 390-407; E. Guidoni, »Città e Ordini Mendicanti. Il ruolo dei conventi nella crescita e nella progettazione urbana del XIII e XIV secolo«: *Quaderni medioevali*, 4 (1977.), str. 69-106.

¹⁵ L. Pellegrini, *La prima fraternità minoritica ed i problemi dell'insediamento*: »Lo spazio dell'Umiltà«, str. 17-59. Postoje i neke druge razlike između crkava prosjačkih redova i cistercijskih (usp. V. Franchetti Pardo, n. dj., str. 272-276) što izlazi iz okvira ove radnje.

¹⁶ R. Bossaglia, »Per un profilo del gotico piemontese. Le chiese degli Ordini Mendicanti nei secoli XIII e XIV«: *Palladio*, N.S. IV, 1954., str. 27-29; P. Heliot, »Sur les églises gothiques des Ordres Mandiants en Italie Centrale«: *Bulletin Monumental*, 130, 1972., str. 231-235; H. Dellwing, *Studien zur Baukunst der Bettlerorden im Veneto. Die Gotik der Monumentalen Gewölbekirchen*, München 1970.; C. Gilardi, »Le chiese domenicane nel XIII/XIV secolo«: *La Stella di S. Domenico*, 4, 1983., str. 5-28.

¹⁷ G. G. Meerseman, n. dj., str. 19-30, 136-147; G. Villetti, *Studi sull'edilizia degli Ordini Mendicanti* (Centro di Studi per la Storia dell'architettura, Università degli Studi Mediterranea di Reggio Calabria, Università degli Studi di Roma "La Sapienza"), Roma, Gangemi Editore, [s.a.], str. 19-30. P. Heliot, »Sur les églises gothiques des Ordres Mandiants en Italie Centrale«: *Bulletin Monumental*, 130, 1972., str. 231-235.

Kada je riječ o dominikanskim samostanima, treba imati u vidu da su pripadali redu urbanoga i intelektualnog karaktera. Dominikanski je red u osnivanju novih samostana trebao dati prednost većim i značajnijim gradovima u kojima su redovnici mogli biti u neprestanom dodiru sa svim relevantnim društvenim kategorijama i važnim zbivanjima. Ipak samostani nisu trebali biti u samim gradskim središtima nego, po mogućnosti, u predgrađima, gdje su njegovi članovi, daleko od gradske buke (*fuga mundi*), mogli »graditi Božji grad« sabranosti, molitve, rada i učenja, i iz kojeg su u svakom trenutku kao propovjednici mogli stići u središte grada. Taj dualizam »bijega« i istovremeno osnivanja »Božjeg grada« u gradskim sredinama važna je značajka duhovnosti propovjedničkog reda. Ona nije značila nikakav bijeg od svijeta, nego obratno: biti nazočan u njegovu životnom tkivu na originalan i specifičan način koji je omogućavao uspostavljanje novih oblika odnosa s političkim, kulturnim, gospodarskim i društvenim strukturama vlasti. Osnivanje novih samostana bilo je izvedeno po preciznim demografskim i gospodarskim kriterijima. Sve je to imalo značajne posljedice kako za redove tako i za članove samih samostana.¹⁸

I gradnja dominikanskih crkava i samostana odvijala se po već ustaljenom modelu preuzetom od cistercijskog reda. Svi su sastavni dijelovi trebali biti geometrijski poredani oko natkrivenog prostora koji je sačinjavao klaustar ili unutarnje šetalište u obliku trijema čija je namjena bila prije svega osobna molitva i druge vrste osobne ili zajedničke pobožnosti, a onda i rekreativna. Oko tog središta su, ovisno o konfiguraciji raspoloživog prostora, trebali biti poredani ostali sastavni dijelovi: crkva, kor (*chorus fratrum*), sakristija, zvonik te samostansko krilo s drugim potrebnim prostorijama s mogućnošću ulaska u svaki od njih. U početku su se ti dijelovi obično nalazili u prizemlju, ali je kasnije potreba za raspoloživim prostorom bila razlog gradnje na kat. U prizemlju su, oko samog klaustara, obično bili smješteni kapitul (vijećnica, zbornica ili dvorana za sve vrste formalnih i neformalnih sastanaka), kuhinja, blagovaonica, gostinjska soba ili soba za primanje (*locutorium*), podrumске prostorije i eventualno vrt. Na katu je bio predviđen stambeni dio koji se u srednjem vijeku zvao spavalište (*dormitorium*), jer se u njemu samo spavalo, dok se rad odvijao u drugim prostorijama. Trebao je biti direktno povezan s korom, odnosno crkvom (*ecclesia fratrum*), knjižnicom i drugim društvenim prostorijama. Tako je cijeli sklop obično sačinjavao zatvoreni četverokut unutar kojega se odvijao sav samostanski život.¹⁹

¹⁸ Usp.G. Müller, *Die Dominikanerkloster der ehemaligen Ordensnation*, Berlin 1914.; J. Oberst, *Die mittelalterliche Architektur der Dominikaner und Franziskaner in der Schweiz*, Zürich-Leipzig 1927.; A. Schmidt, »Dominikaner«: *Reallexicon zur deutschen Kunstgeschichte*, IV (1955.), str. 129-154; J. Le Goff, »Apostolat mendiant et fait urbain dans la France médiévale. L'implantation géographique des Ordres Mendiants. Programme-questions pour une enquête«: *Annales E. S. C.* (1968.), str. 335-352; W. Schenkluhn, *Ordines Studentes. Aspekte zur Kirchenarchitektur der Dominikaner und Franziskaner im 13. Jahrhundert*, Berlin 1985.

¹⁹ C. G. Gilardi, *Ecclesia laicorum*, str. 436-438.

Jedna od specifičnih karakteristika dominikanskih samostana bila je podjela spavališta na sobe za stanovanje i, u samostanima namijenjenim odgoju mladih redovnika, jedna akustična dvorana, ili barem soba, u kojoj su se studenti, pod vodstvom jednoga iskusnog profesora, obično na večer uvježbavali u propovijedanju, predavanju u školi ili su primali repetitorije predavanja koje su toga dana učili u školi. U tu im je svrhu služio poseban podij (lat. *discus*), katedra ili propovjedaonica, obično od drveta, s kojih su uvježbavali svoje javne nastupe.²⁰

*Dolazak dominikanaca u Trogir i njihovo uključivanje
u gradski crkveno-društveni život*

Samostan sv. Dominika u Trogiru je, kao uostalom i svaki drugi spomenik, svjedok kako vlastitog postojanja tako i svega onoga što je bilo s njim u vezi. No on govori svojim specifičnim, većinom nijemim govorom koji treba pomno osluškiivati i razumjeti u tekstu i kontekstu svojega vremena, a ponekad ga čak i prevoditi na naš moderni pojmovni jezik. Povijesni izvori za njegovu povijest pisana su, na žalost, više monumentalnim nego dokumentarnim jezikom. Promjene vlasti, gotovo uvijek tuđinskih, razaranja i pljačka njegovih dobara, glavni su razlozi da se do danas nije sačuvao nijedan njegov ljetopis, pergament ili spis koji bi nam omogućio detaljniji uvid u njegovu gradnju, rast, život i rad njegovih članova itd. Sve što znamo o tomu temelji se na indirektnom zaključivanju ili spisima koji su se drugdje, često puta, slučajno sačuvali. Zato je pisanje njegove povijesti složen zadatak čak i za iskusna povjesničara.

Ono što o njemu sa sigurnošću znamo jest činjenica da on svoje početke duguje članovima dominikanskog samostana sv. Katarine Aleksandrijske u Splitu za koji postoji predaja da ga je u prvoj polovini XIII. st. osnovao fr. Grgur Splićanin, drug sv. Dominika.²¹ Splitski dominikanci su, u okviru svoje propovjedničke djelatnosti, vjerojatno već od samog početka često i rado odlazili u Trogir, ali u njemu nisu imali stalnog boravišta, nego su odsjedali u kojoj crkvenoj ili privatnoj kući.

Najstariji sačuvani povijesni izvori govore da je, vodeći računa o tim činjenicama, ugledni trogirski gradski sudac Nikola Albertinov prioru i članovima splitskoga samostana, da ih poštedi od stalnih putovanja i omogući stalnu nazočnost u gradu, oko 1260. godine darovao crkvicu posvećenu sv. Franji Asiško-

²⁰ G. G. Meerseman, str. 145 i 178.

²¹ Usp. F. Oreb, »Crkva i samostan sv. Dominika u Splitu«: *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji* 30 (1990.), str. 195-229. Radi se, očito, o legendi koja nema nikakva uporišta u izvornim suvremenim dokumentima. Samostan se prvi put spominje tek 1243. godine kao prioralni (usp. Th. Archidiaconus, *Historia Salonitana* [Monumenta spectantia historiam Slavorum Meridionalium, vol. 26], Zagreb, JAZU, 1894., str. 210; S. Krasić, *Congregatio Ragusina Ord. Praed.*, str. 39), što pretpostavlja da je ustanovljen nekoliko godina ranije. Splitski nadbiskup Guncel g. 1229. spominje dva dominikanca (*Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae* [= CD], III, ed T. Smičiklas, Zagreb 1905., str. 289), ali se ne navodi odakle su. Može se pretpostaviti da su bili iz Splita.

mu u zapadnom dijelu grada zvanom Pasike na nasutomu mjestu izvan tadašnjih gradskih zidina, nad kojom je imao patronatsko pravo.²² Ona sve dotle nije bila nikomu dana u nadarbinu, niti je imala ikakvih prihoda.²³ Budući da dominikanci u Trogiru nisu imali samostan, nego su privremeno boravili u jednoj manjoj kući u neposrednoj blizini spomenute crkvice, Nikola Albertinov im je uz navedenu crkvicu darovao i zemljište kako bi se na njemu mogli sagraditi samostan.²⁴ I drugi su im građani novcem ili na neki drugi način nastojali pomoći ostvarenje te zamisli. Tako u rijetko sačuvanim spisima iz tog razdoblja saznajemo da im je 9. studenoga 1263. neki Gauzija, sin Janka Strije, oporučno ostavio 12 mletačkih lira, a jedan drugi građanin darovao im je svoj vinograd. Sličnih darovnica bilo je i kasnije.²⁵

Kako bi mogli ući u posjed spomenute crkvice i na darovanom zemljištu početi graditi samostan, dominikanci su zatražili odobrenje od pape Urbana IV. (1261. – 1264.) koji je bez oklijevanja udovoljio njihovoj molbi.²⁶ No time nije bio oduševljen trogirski biskup Kolumban (1255. – 1277.), koji je kao nekadašnji franjevac tu crkvicu želio dati svojoj redovničkoj subraći nastanjenoj na kopnu izvan sigurnih gradskih zidina i posvetiti je B. D. Mariji.²⁷ Budući da se u vrijeme objave papina pisma biskup nalazio na putovanju, u njegovo se ime 5. kolovoza 1263. papinoj odluci najprije usprotivio biskupov vikar arhiđakon, bilježnik i primicer Gervazije, a zatim i sami biskup čim se vratio s putovanja.²⁸ Ne želeći odustati od započeta djela, dominikanci su se zbog toga u proljeće 1265. potužili papi Klementu IV. (1265. – 1268.), koji im je pismom od 11. srpnja 1265. priznao zakonitost posjeda prije spomenute crkvice i odobrio plan gradnje samostana te zabranio Kolumbanu da im ubuduće pravi bilo kakve teškoće. Kako bi osigurao provođenje svoje odluke, papa je zadužio tadašnjega skradinskog biskupa, budućega splitskog nadbiskupa, dominikanca Ivana (oko 1248. – 1294.), i njegova arhiđakona da bdiju nad tim da nitko ne ometa trogirске dominikance u njihovu zakonitom posjedu.²⁹ Suočen s takvim razvojem događaja, Kolumban se pokorio papinoj odluci. Svojim pismom od 5. veljače 1266. obećao je papi da će poštivati njegovu odluku. Ujedno je pred svjedocima arhiđakonom Tomom, splitskim ka-

²² O nastanku grada i njegovoj prvotnoj jezgri vidi: I. Babić, »Počeci trogirskog predgrađa u Pasikama«: *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, 39, Split (2001.-2002.), str. 123-148.

²³ D. Farlati, *Illyricum sacrum*, IV, Venetiis 1769, str. 15. I. Lucić, *Povijesna svjedočanstva o Trogiru*, Split, Čakavski sabor, 1979., str. 236.

²⁴ I. Lucić, n. dj., str. 234-235; M. Ivanišević, »Pax franciscana«: *Hrvatska obzorja*, časopis Matice Hrvatske Split, god. IX (2001.), br. 2, str. 337.

²⁵ Tako je neka Buna Saladinova, supruga Pavlova, 3. lipnja 1276. ostavila franjevcima i dominikancima po 3 libre (M. Barada, n. dj., I, II, 1950., str. 155-156, br. 67.; M. Ivanišević, n. dj., str. 331.).

²⁶ D. Farlati, n. dj., str. 15, 349.

²⁷ I. Lucić, n. dj., str. 235.

²⁸ CD V, str. 251, br. 753; M. Ivanišević, n. dj., str. 335. O samom arhiđakonu Gervaziju i njegovoj obitelji v. I. Babić, n. dj., str. 130, bilj. 46.

²⁹ D. Farlati, n. dj., 349-350; I. Lucić, n. dj., str. 235. O skradinskom biskupu Ivanu v. CD, VI, Zagreb 1908., str. 9, br. 12.

nonikom Desom, Martinom Amblažijevim i njegovim bratom Desom, 24. veljače 1266. dominikancima Jesi i Šimunu zajamčio nesmetan boravak i rad u Trogiru, onako kako je papa odredio u svojem pismu, što su trogirski građani s odobravanjem pozdravili.³⁰ Njihova prava na darovano zemljište i povlastice potvrdio je breveom papa Klement IV.³¹

Crkva i njezin sakralni i umjetnički inventar

Držeći se načela da najprije treba sagraditi »dom« Bogu, a tek onda sebi, trogirski dominikanci su svoje napore usmjerili najprije na gradnju crkve koja je opravdavala njihov boravak u gradu kao što je bio Trogir. Dotadašnja crkvice sv. Franje, koja se pod tim imenom spominje još krajem XIII. st.³², nije dugo zadovoljavala njihove potrebe. No ubrzo je iskrsnuo problem: darovano gradilište pokazalo se premaleno za novu crkvu. Zato je starješina njihova samostana fra Mihovil iz Drača od Marka i Dese, sinova pokojnog Lucija (Lucića), i njihovih sestara Frane i Stane, uz već navedenu crkvicu Nikole Albertinova, 1304.god. kupio gradilište koje se nalazilo između samostanskoga groblja, javnog puta i palače nekoga građanina po imenu Inocent.³³ Na tom su mjestu postavljeni temelji današnje crkve sv. Dominika orijentirane u pravcu zapad - istok. Sudeći po redovima i veličini kamenja i nekim stilskim oznakama, građena je u dva dijela. Najprije je krajem XIII. st. (oko 1280./1290.) bila izgrađena crkva koja je bila nešto kraća od današnje.³⁴ Iz tog razdoblja potječu apsida i južni gotički prozori, između kojih su g. 1325. bila podignuta tri groba obitelji Susa s natpisima čije se visoke konzolice još uvijek vide u južnom vanjskom zidu.³⁵

³⁰ M. Ivanišević, n. dj., str. 338.

³¹ R. Eitelberger von Edelberg, *Die mittelalterlichen Kunstdenkmale Dalmatiens*, Wien, 1884., str. 241.

³² Spominje se 22. veljače 1272. (Zagreb, Arhiv HAZU, II c 68, f. F.11r; M. Barada, *Trogirski spomenici* [Monumenta spectantia historiam Slavorum Meridionalium, vol. 44, pars I], Zagreb 1948., str. 315, br. 81; M. Ivanišević, n. dj., str. 338) i 15. listopada 1274. [M. Barada, n. dj., I, II, 1950., 67, br. 144]; S. Krsić, *Congregatio Ragusina Ord. Praed. 1487-1550*, str. 39-40; M. Ivanišević. 331).

³³ »Gospoda Mate, Grgur i Desa braća, sinovi pokojnog gospodina Lucija, i gospođe Frana i Stana, njihove sestre, a kćerke istog pokojnog gospodina Lucija, svojim pravom trajno prodaše u svoje ime itd. fra Mihovilu iz Drača reda Propovjednika prioru, koji je zajedno sa svima u trogirskom samostanu u ime istog samostana za sebe itd. kupio cijelu njihovu mirinu u kojoj se nalaze tri njihove barake, a koja se nalazi u trogirskom burgu uz mirinu Dese pokraj grobišta istih fratara uz javni put, pokraj kuće, odnosno palače pokojnog gospodina Inocenta« (I. Lucić, *Povijesna svjedočanstva o Trogiru*, Split, Čakavski sabor, 1979., str. 1043.; I. Babić, n. dj., str. 129).

³⁴ P. Andreis, *Povijest grada Trogira*, Split, Čakavski sabor, 1977., str. 336.

³⁵ N. dj., str. 161-162.

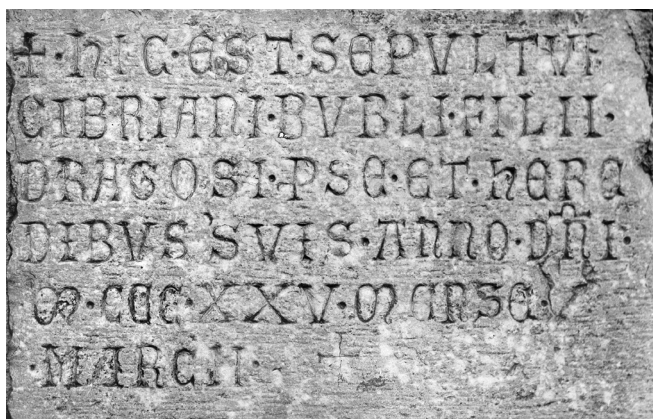
Prvi natpis glasi:

HIC . EST . SE
PVLTVRA . DE
PETRO . FILIO . GREGORII . SVSI .
P . SE : ET SVOS HEREDES . ANNO
DOMINI . M . C C C . X X V . MEN
SE . MARCII .

Grgur Susa spominje se u Trogiru 1282. i 1294. godine.³⁶ Natpis njegova sina, kao i ostala dva, svjedoče da je južni zid crkve s gotičkim prozorima završen prije 1325. godine, a tek zatim da je crkva s pročeljem produljena i to vjerojatno u drugoj polovini XIV. st., pa i njezina vrata s reljefom u sredini toga produljenja padaju u to vrijeme.³⁷

Drugi natpis glasi:

+ HIC . EST . SEPVLTVURA
CIBRANI . BVBLI . FILII .
DRAGOSI . P . SE . ET . HERE
DIBVS SVIS . ANNO . DNI .
M . C C C . X X V . MENSE
MARCII

Nadgrobní natpis Ciprijana Buble

³⁶ M. Barada, *Trogirski spomenici*, I/II, Zagreb 1950., str. 326; II/I, Zagreb 1951., str. 239; C. Fisković, »Skulpture mletačkog kipara Nikole Dente u Trogiru i u Splitu«, *Prilozi za povijest umjetnosti u Dalmaciji*, 14, Split, Konzervatorski zavod za Dalmaciju, 1962., str. 68.

³⁷ M. Barada, n. dj., 326; II/I, Zagreb 1951., str. 23; C. Fisković, *ondje*.

Treći natpis glasi:

+ HIC . EST . SEPVLTVRA
DNI . DESE . PUNALI . CU[M]
OMB . SUIS . EREDB . CUIUS³⁸

Ovaj nadgrobni natpis nije datiran. No Deša koji je na njemu spomenut vjerojatno je živio u Trogiru u prvoj polovini XIV. st. Naime, 1387. spominje se njegov sin Nikola, koji je tada bio punoljetan.³⁹

U drugoj polovici XIV. st. crkva je produžena prema zapadu. To se jasno vidi na njezinom pobočnom južnom zidu na kojem je vidljiva crta ranije gradnje⁴⁰, a redovi i veličina kamena prednjeg produljenja donekle se razlikuju od onih ranijega stražnjeg zida.

Zapadno pročelje crkve sagradio je oko g. 1372. Nicola Dente zvan Cervo iz Venecije koji se u luneti na reljefu potpisao kao:

MA[G]ISTE[R] . NICOLA
DE[N]TE . DITO CERVO
D[E] VENECIA . FECIT
HOC OPVS

Majstor Nikola je crkvena vrata oblikovao u mirnoj i zatvorenoj kompoziciji. Dovratnici i nadvratnici su profilirani dvostrukim štapom s konkavnim udubini u sredini, a okruženi su gotičkim nizom izmjeničnih zubaca. Nad nadvratnikom se nadvija polukružna luneta okružena usukanim užetom s unutarnje strane, a vanjski joj okvir predstavlja niz polukružno postavljenih izmjeničnih zubaca. Vrh lunete izrađen je u obliku stupića lisnate stope i kugličaste glavice nad kojom iz lišća izbija pupoljak. Središnjim dijelom lunete dominira visoki reljef Marije s Djetetom na jedva vidljivu prijestolju, vjerojatno isklesan po ugledu na neku palu sienske škole. Ogrnuta je velikim plaštem, zakopčanim pod vratom jednostavnom četverokutnom kopčom, koji joj od glave do pete pokriva gotovo cijelo tijelo. Ispod plašta je okomito naborana haljina dugih i uskih rukava. Djevica desnom rukom drži Sina odjevena u dugu haljinicu, a lijevom mu rukom podržava nogu. Isus u desnoj ruci drži jabuku, a lijevu ruku naslanja na majčine grudi. Iznad njihovih likova izdiže se baldahin od poligonalnih polustupića s lisnatim glavicama nad kojima se izvija trodijelni poluluk. S lijeve je Marijine strane uspravni lik Marije Magdalene sklopljenih ruku i omotane vlastitom kosom svinutih čuperaka koji joj dopiru do gležnjeva. S desne strane lik je bl. Augustina Kažotića Trogiranina (oko 1260. – 1323.), najprije zagrebačkoga (1303. – 1318.), a zatim lucerskog biskupa (1322. – 1323.), koga natpis s njegove desne strane naziva svetim. Odjenut je u

³⁸ Umjesto *cuius* vjerojatno je trebalo stajati *suis*.

³⁹ C. Fisković, n. dj., ondje.

⁴⁰ Na tom zidu postoji urezan crtež kruga, a na stražnjem zidu apside crtež je ranogotičke bifore i srpastog romaničkog luka koji, pored ostaloga, pomažu da se i apsidu datira najkasnije u prvu polovinu XIV. st. (C. Fisković, n. dj., str. 67, bilj. 12).

dominikansko odijelo, ogrnut biskupskim plaštem, i s mitrom na glavi. Lice mu je obraslo kratkom bradom. Desna mu je ruka podignuta na blagoslov, a lijeva drži biskupski štap na vrhu kojega je životinjska glavica. S desne strane do njegovih nogu u smanjenom obliku u odjeći matrone prikazan je lik njegove sestre Bitkule, dobročiniteljice crkve. Zaogrnuta je plaštem i sklopljenih ruku s pogledom upravljenim prema bratu. Iznad njezine glave stoji uklesan natpis:

D[OMI]NA ? BITCULA
SOROR H[UIU]S S[AN]C[T]I A
VGVSTINI⁴¹

Dražesni mali ciborij u unutrašnjosti crkve podsjeća na propovjedaonicu katedrale u Gradu u sjevernoj Italiji i slične radove u Veneciji.⁴²

Glavna crkvena vrata sa zapadne strane jednostavno su oblikovana. Luneta im se širi točno nad širinom donjega dijela čineći skladnu cjelinu s tim dijelom vrata kojima reljefni pojasevi i profili pojačavaju plastičnost. Likovi su proporcionalni u odnosu na cjelinu i čine skladnu zaokruženu kompoziciju. Majstorova se nespretnost tek otkriva u nekim pojedinostima: južni dovratnik je uži od sjevernoga, uže je odveć oštro oblikovano, stupić je nametnut polukružnom luku, likovi su loše klesani, ukočeni i međusobno nepovezani. Široka lica, ispučenih očiju i malih sklopljenih usnica, jaki obrazi i ukočene tvrdo oblikovane ruke odaju jasne osobine ovoga majstora. Tvrdoću oblikovanja pokazuje također u gotičkom užetu, u lišću stupića i glavica te u pojedinostima svojih likova. Zanemaruje im pojedinosti i zapušta neuočljive dijelove, koristeći njihov visoki položaj.

Stilski gledano, cijela kompozicija odaje prijelazno razdoblje. U polukružnom luku, u simetričnom rasporedu čitave kompozicije još se osjećaju tragovi minule romanike, dok je u slovima natpisa, u rubovima Marijine suknje koji se lome pri dnu prijestolja, u vitkosti likova, jednako kao i u zavinutom užetu, izmjeničnim zupcima i u trodijelnom luku Gospina baldakina, vidljiva gotika.⁴³

Iako je majstor Nikola Dente potpisao samo reljef, on je vjerojatno graditelj čitavoga pročelja. Vitki kolut prozora trodijelnih gotičkih lukova, posred kojeg je zvijezda i cvjetni vijenac, svojom tvrdoćom, stupićima i lisnatim glavicama, jednako kao i zidna ravna ploha bez ukrasa upućuju na ovoga čednoga i umjerenog majstora koji je izbjegavao raskoš bujne gotičke plastike.⁴⁴

⁴¹ Usp. I. Lucić n. dj., str. 1044; R. Eitelberger von Edelberg, *Die mittelalterlichen Kunstdenkmale Dalmatiens*, Wien, 1884., str. 242; C. Fisković, n. dj., str. 66.

⁴² Usp. A. Dudan, *La Dalmazia nell'arte italiana*, I, Milano 1921., str. 101-102; C. Fisković, n. dj., str. 66-67. Trogirani, naročito Kažotići, s pravom su uvijek bili ponosni na biskupa Augustina, počevši od njegove sestre Bitkule koja ga je u natpisu na crkvenim vratima »proglasila« svetim, do Dujma i biskupa Nikole koji mu je u trogirskoj katedrali dao podići oltar naručivši za nj u Veneciji vrijednu palu od Palme Mladege.

⁴³ C. Fisković, n. dj., str. 71.

⁴⁴ »Monumentalan u cjelini Nikolin portal je još i krajem XV. stoljeća poslužio kao uzor. Posljednje godine tog stoljeća podignut je sličan portal na pročelju dominikanske crkve sv. Križa u susjednom Čiovu, ali mu je oblik oplemenjen ljepšim zavinutim užetom, reljefom

Nikola Dente, Luneta glavnog portala, oko 1372. g.

Južni ulaz je, za razliku od zapadnoga, jednostavan, bez ikakve plastike i ukrasa. To je vjerojatno zato što su se nalazila neposredno uz južni gradski zid koji nije dopuštao pogled iz daljnje perspektive, pa su imala samo funkcionalnu, a ne dekorativnu ulogu.

Unutrašnjost crkve odiše ozbiljnošću i jednostavnošću. Radi se o jednobrodnoj građevini, usmjerenoj u pravcu zapad – istok, s drvenim stropom i pravokutnim korom, tipičnom za dominikanski kao propovjednički red. Građena je u gotičkom slogu sredozemnoga tipa u kojemu - za razliku od istoga građevinskog sloga u srednjoj i zapadnoj Europi – njezine okomite linije nisu posebno naglašene. Posebna pozornost posvećena je osvjetljenju. U službu toga ugođaja stavljeni su ne samo pet uskih i visokih prozora na južnom zidu i dva u apsidi nego i prostrana »ruža« (rozeta) na njezinu zapadnom pročelju.

Gradnju ove skladne i prostrane crkve (23 x 10 m) s isto tako prostranom apsidadom (7,30 x 6,15 m) pomagali su mnogi građani, naročito članovi plemićke obitelji Kažotić, u prvom redu Bitkula, sestra bl. Augustina, koja je - kako izgleda - financirala gradnju zapadnoga pročelja, a trogirski biskup Nikola Kažotić (1361. - 1370.), sin Augustinova i Bitkulina nećaka Donata, oporukom je naredio

Oplakivanja i strehom kojom se u to doba u prvoj polovici XVI. stoljeća natkrivalo trogirске portale, dvorišna vrata samostana benediktinki iz 1518. godine i vrata srušene crkve sv. Duha demoliran 1908. godine“ (C. Fisković, n. dj., str. 72.; Lj. Karaman, *Umjetnost XV-XVI vijeka u Dalmaciji*, Zagreb 1933., str. 13).

da sav novac koji se bude našao poslije njegove smrti pripadne toj crkvi.⁴⁵ Crkva je – kako se iz navedenoga može zaključiti – dobrim dijelom sagrađena darežljivošću obitelji Kažotić, i to između 1323. (godine Augustinove smrti) i 1370./80. (neposredno nakon smrti njegova nećaka biskupa Nikole).⁴⁶

Crkvu i samostan su također mnogo pomagali članovi obitelji Andreis. U sačuvanim spisima nalazimo da je njezin član Nikola g. 1452. oporučno ostavio 100 zlatnih dukata da se u crkvi naprave kapela i oltarni ukrasi, a njegov potomak Pavao je g. 1529. odredio da se u crkvi podigne jedna kapela prihodima svojih dobara te godine, polovicom prihoda sljedeće godine i dodatnom svotom od 50 zlatnih dukata.⁴⁷ Dana 7. travnja 1514. Pavao Andreis je dominikancima ostavio sva svoja pokretna dobra da ih ulože u nešto što donosi dobre plodove. Isti je 1529. ostavio također 50 zlatnih dukata da se tim novcem u crkvi napravi jedna kapela.⁴⁸

Kako je u početku točno izgledala unutrašnjost crkve, danas je teško reći. Njezin najstariji sačuvani opis zahvaljujemo apostolskoj vizitaciji Dalmacije koju je g. 1579., u ime pape Grgura XIII., obavio veronski biskup i kasniji kardinal Agostino Valier (1530. - 1606.). Iz njegova izvještaja saznajemo da je crkva u to vrijeme imala šest oltara. Glavni je bio posvećen sv. Dominiku i sv. Mariji Magdalenini. Imao je staru palu, kipove dvaju anđela i dva željezna svijećnjaka i stalak za misal. Drugi se oltar zvao Milosrđa (*altare pietatis*). Nije bio posvećen, a služio je za obrede mrtvih. Imao je jednu staru palu na platnu i jedan kameni reljef s prikazom milosrđa. Treći je bio oltar Svetih Proroka (*altare prophetarum*). Imao je staru palu na platnu. Nije bio posvećen. četvrti je bio sv. Vinka Ferrerskoga, neposvećen. Imao je palu »prilično lijepu«. Peti je oltar bio sv. Katarine Aleksandrijske, koji je podigla obitelj Sobota. Imao je »veličanstvenu palu«⁴⁹. Šesti je bio posvećen Gospi od ružarija. Imao je »staru i vrlo lijepu palu«, dva pozlaćena kipa anđela i dva svijećnjaka. Sedmi oltar Svih svetih nalazio se u kapitulu. Nije imao nikakve slike, ni nekog drugog ukrasa.

Vizitator sakristiju opisuje kao jednostavnu. Nije imala nikakav oltar. Crkveni inventar se sastojao od četiri srebrna kaleža s patenama, jednoga velikoga srebrnog križa, srebrnog kadionika s lađicom za tamjan od mjedi, moćiju Nevine

⁴⁵ I. Lucić, ondje. P. Andreis navodi da su Augustin i Bitkula bili djeca trogirskog kneza Nikole Kažotića. Bitkula se udala za Vinka Ambažića. Isticala se pobožnošću i dobrim djelima. Sagradila je također crkvu sv. Barbare. Jedna druga Nikolina kći bila je koludrica u samostanu sv. Andrije na Čiovu (*Povijest grada Trogira*, str. 338-33, 350).

⁴⁶ Miloje M. Vasić upozorava da pojedine karakteristike ove crkve, koja je tako datirana, mogu poslužiti za datiranje ostalih crkava u Trogiru i Dalmaciji s istim ili sličnim značajkama (*Arhitektura i skulptura u Dalmaciji od početka 13. do početka XV v.*, Beograd, 1922., str. 214).

⁴⁷ P. Andreis, n. dj., str. 336.

⁴⁸ N. dj., str. 236-337.

⁴⁹ O slici koja je stajala na oltaru sv. Katarine Aleksandrijske v. M. Ivanišević, »Nestajanje najstarijega hrvatskog franjevačkog mjesta u Trogiru«: *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji* 30 (2001.-2002.), str.165-166.

Unutrašnjost crkve sv. Dominika u Trogiru

Dječice u srebrnim kutijama, dvaju pluvijala, četiriju planita, dviju crvenih velutnih košulja, šest misnih alba, neodređenog broja štola i manipula, jedne crkvene zastave itd. Od knjiga postojao je tri oštećena misala te po jedan antifonar i gradual.⁵⁰ G. 1607. spominje se također oltar Imena Isusova, ali nije moguće odrediti da li se radi o jednom novom ili već postojećem oltaru koji je promijenio naslovnika.⁵¹ G. 1891. u crkvi je podignut oltar bl. Augustina Kažotića izrađen u Milanu.⁵²

Sljedeći apostolski pohod izvršio je g. 1603. biskup Vincenzo Michele Priuli našavši slično stanje s time što je ime jednog oltara bilo promijenjeno. Spominje oltar sv. Margarite, ali ne znamo komu je on prije bio posvećen. U crkvi se čuvala relikvija za koju se smatralo da je članak prsta sv. Dominika, zatim prst sv. Ivana Trogirskoga.⁵³

Krajem XIX. st. dio namještaja bio je popravljen. Tako je Trogirarinin Šimun Carrara, koji je živio u Splitu, g. 1890. obnovio drveni kip bl. Augustina Kažotića. Dvije godine kasnije on je također napravio novu pozlaćenu stolicu kipa majke Božje u stilu kasne gotike iz XV. st. Djelo je vještinom izrade zadivilo ne samo narod nego i stručnjake.⁵⁴

U crkvi se također sačuvalo nekoliko drugih vrijednih umjetnički izrađenih predmeta. G. 1607. za oltar Imena Isusova naručena je pala »Prikazanje u hramu« (ulje na platnu, 315 x 188 cm) poznatoga mletačkog slikara Jacopa Negrettija, zvanog Palma Mlađi (1544. - 1628.), Tintorettova učenika.⁵⁵ Slika Gospe od ružarija potječe iz radionice poznate slikarske obitelji Jacopa i Leandra Bassano s kraja XVI. i početka XVII. st. s prikazom Lepantske bitke.⁵⁶ Jedan medaljon s likovima Gospe s Djetetom i sv. Ivana Krstitelja pripisuje se šibenskom slikaru Jurju Čulinoviću (1433/36. - 1504.), poznatom u Italiji pod imenom Schiavone. Na južnom je zidu pala mletačkog slikara Jacopa Constantinija (1583. - 1642.) s prikazom Bogorodice s Djetetom, sv. Dominikom i donatorom iz 1598. godine (ulje na platnu, 330 x 210 cm). Nasuprot nje, na sjevernom zidu, nalazi se druga pala s prikazom čuda sv. Dominika u Surianu (ulje na platnu, 280 x 185 cm) nepoznatog autora iz XVII. st.

⁵⁰ Rim, Archivum Secretum Vaticanum [=ASV], Congregatio Concilii, n. 57, Visitatio Apostolica Dalmatiae 1579, Traguriensis, f. 37r. P. Andreis piše da je oltar sv. Katarine podigla obitelj Sobota te da je oltar Gospe od ružarija imao više vrijednih legata (n. dj., str. 337).

⁵¹ P. Andreis spominje i oltar Imena Isusova koji je 1607. podigla trogirska obitelj Capogrosso. Na njemu je stajala poznata Palmina pala. Za oltar Gospe od ružarija navodi da ga je podigao Nikola de Andreis za koji je 15. svibnja 1452. ostavio 100 zlatnih dukata (n. dj., str. 337). Palu Gospe od ružarija (ulje na platnu, 258 x 147 cm) izradio je 1600. g. Giovanni Battista Argenti.

⁵² S. Piplović, »Dominikanski samostan u Trogiru u XIX. stoljeću«: *Radovi zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, 41 Zagreb-Zadar 1999., str. 216.

⁵³ Rim, ASV, Miscellanea, armarium VII, 101, ff. 506-514.

⁵⁴ S. Piplović, n. dj. str. 216.

⁵⁵ P. Andreis, n. dj., str. 337. Sliku je g. 1875. u Beču restaurirao Eduard Gerisch (usp. S. Piplović, n. dj. str. 215).

⁵⁶ G. 1912. bila je popravljena u Beču (S. Piplović, n. dj., str. 216-217).

Oltar Imena Isusova sa palom "Obrezanje Kristovo" Jacopa Palme Mlađega

G. 1912. postavljen je novi oltar Gospe od Žalosti ispred monumentalnog nadgrobnog spomenika dvojici tragično poginule braće Sobota, djela poznatoga renesansnog majstora Nikole Firentinca iz 1469. godine. U luneti oltara izrađeno je Oplakivanje Krista (*Pietà*), a na konzolama stoje dva snažna lava nad kojima je sarkofag na čijoj prednjoj strani dva anđela podržavaju svitak s natpisom. Jedan lav simbolizira tužnu rezignaciju, a drugi osvetu. Sačuvani natpis glasi:

MCCCC LXVIII.

IOANI SOBOTAE. IVRIS CON. CLARISS. ORATORI
 QVE EXIMIO. ET SIMEONI SOBOTE DOLESCEN
 TI OMNIBVS VIRTVTIBVS PRAEDITO QVORUM AL
 TER ACERBO FVNERE INTERFCEPTVS ALTER FERRO
 PER INSIDIAS AGGRESSVS IMPIE AB INIMICIS
 VIOLENTA MORTE VITA PRIVATIS. RAT. SOB.
 MVLIERV M MISERRIMA CON. ET FIL. O. M. P.⁵⁷

⁵⁷ Usp. I. Babić, *Kulturschätze von Trogir*, Zagreb, Turistkomerc, 1987., str.116-117.

U južnom zidu crkve ispod kora u prošlom stoljeću postavljen je trodijelni kameni reljef, rad Nikole Firentinca iz XV. st. s lijepo oblikovanim likovima triju svetaca (129 x 181 cm). Lijevo je lik sv. Lovre mučenika koji u desnoj ruci drži mučeničku palmu, a u lijevoj predmet kojim je bio mučen. U sredini je lik sv. Jeronima s kardinalskim šeširom na glavi koji u lijevoj ruci drži maketu crkve i s lavom na podnožju. S desne je strane lik sv. Ivana Trogirskoga. Reljef je, očito, tu donesen iz neke druge crkve. Neposredno prije postavljanja na sadašnje mjesto služio je kao antependij u crkvi sv. Dominika.

U sjeverni crkveni zid uzidan je nadgrobni spomenik u kamenom reljefu (49 x 30 cm) iz 1617. s natpisom:

LIPPEOR OSSA CINERESQUE
TESTAM DOMNII MICHAEL NEPOS
HVC TRANSFEREN HONESTE
PIEQ SEPELIENC ANNO DNI MDCXVII

U istom zidu također je uzidana druga kamena ploča (115 x 170 cm), jednim dijelom prekrivena stubom kora sa samo djelomično čitljivim natpisom:

...NNAE IN PRO CONSVLATV
...CRETARIO VIRTVTIBVS
...VINE MORIBVSQ CONSPI
...TIVA MORTE PEREMPTO
...II CONTARENO EIVSDEM
...LLARII EXIMII AFFECTVS
...ESTIMONIVM ANNO DNI
...DC XXVI

Crkva je tijekom proteklih stoljeća svojega postojanja nagomilala znatan broj sakralnog pribora i namještaja koji se danas čuvaju u sakristiji ili drugim prostorijama od kojih nemali broj ima također posebnu umjetničku vrijednost. Tako se u sakristiji, osim jednog fragmenta predromaničke pleterne ornamentike⁵⁸, čuvaju razna djela slikarske umjetnosti: šestodijelni oslikani poliptih Blaža Jurjeva iz prve polovine XV. st. s likovima sv. Katarine i drugih svetaca (tempera na drvu, 150 x 215 cm) koji se nekada nalazio u crkvi; Bogorodica s Djetetom (tempera na drvu, 85,5 x 61 cm) iz istog razdoblja; jedna druga slika (ulje na bakrenom limu, 26 x 21,5 cm) s istim motivom iz XVIII. st.; »Imago Pietatis« (tempera na drvu, 74,5 x 57,3 cm) iz XVI. st. donesena iz nedavno zatvorenoga šibenskog samostana; »Salvator mundi« (ulje na platnu, 85 x 85 cm) iz XVI st. također iz šibenskog samostana; Poklon pastira (tempera na staklu s pozlaćenim

⁵⁸ O tomu v. T. Burić, »Predromanička skulptura u Trogiru«: *Starohrvatska prosvjeta*, III. Serija – svezak 12, Split 1982., str. 133, kat. br. 11; I. Babić, n. dj., str. 140-141.

Nikola Firentinac, Grobnica obitelji Sobota, 1468. g.

okvirom, 53,5 x 63 cm) iz XVIII. st.; Sv. Dominik (ulje na bakrenom limu, s drvenim izrezbarenim i pozlaćenim okvirom, 41,5 x 35 cm) iz XVIII. st.; druga slika istog sadržaja (ulje na platnu, 65 x 52 cm) iz istog razdoblja; Sv. Marko (oval, tempera na staklu, s drvenim pozlaćenim okvirom, 41,5 x 38 cm) iz XVIII. st.; Pietà (tempera na drvu, s drvenim okvirom, 54 x 50 cm) iz početka XVII. st.; 5 zavjetnih slika s raznim motivima (ulje na drvu, 21 x 28 cm); Bogorodica s Isusom i sv. Ivanom Krstiteljem (oval, ulje na platnu, s drvenim izrezbarenim pozlaćenim i polikromiranim okvirom, 118 x 98,5 cm), iz XVII. st.; Gospa Žalosna (oval, ulje

Jacopo Costantini, Bogorodica s Djetetom, sv. Dominikom i donatorom

na platnu, s drvenim izrezbarenim polikromiranim okvirom, 116,5 x 96 cm) iz XVIII. st.; sv. Katarina Sienska (oval, ulje na platnu, 65,5 x 52cm) iz XVIII. st.; Sv. Toma Akvinski (oval, ulje na platnu, 65,5 x 52 cm); portret o. Vinka M. Vanacca iz Zadra (ulje na platnu, 94 x 77,5 cm) iz XVIII. st.; poliptih »Ecce homo« iz XV. st.; portret o. Anđela Vranjicanija (ulje na platnu, 75,5 x 53 cm) iz XIX. st.; portret o. Frane Baldića (ulje na platnu, 83 x 68,5 cm), rad o. Vinka Draganje iz 1889 godine itd.

Od liturgijskih platnenih predmeta tu se čuvaju razne misnice, štole i manipuli raznih boja i veličina, plaštevci, burse, pokrivala za ciborij, zastori za sveto-hranište itd.

Od metalnih predmeta posebnu pozornost zaslužuju dva kaleža s patenama, dva ciborija, jedan iz XVII. st., a drugi iz XIX. st.; dvije pokaznice približno iz istog vremena; razni moćnici iz raznih razdoblja počevši od XV. st.; procesionalni

križevi; kadionik, posuda za sv. ulje, posudice za blagoslovljenu vodu sa škropilima, kanonske tablice itd.

Ima također više drvenih predmeta sakralne upotrebe iz različitih razdoblja kao što su raspela, svijećnjaci, komode, ormari, stolovi, stolice i sl.⁵⁹

Zvonik

Uz četvrtastu apsidu s jugoistočne strane prislonjen je, vjerojatno početkom XV. st., razmjerno visok zvonik (oko 35 m), čija baza iznosi 4 x 3 m, sagrađen na četiri kata s gotičkim prozorima. Budući da je, kao i crkva, građen na nasipu koji je nastao u prijašnjim vremenima nasipavanjem morskog pličaka otpadnim materijalom prilikom izgradnje gradske jezgre, temelji su mu postavljeni na borovim stupovima zabijenima u nasuto tlo. Nedostatak bilo kakva natpisa ili sačuvanoga povijesnog izvora čini nemogućim bilo što reći o njegovu graditelju. Imao je do početka XX. st. pet zvona. Za vrijeme I. svjetskog rata Austrijanci su, za ratne potrebe, skinuli i odnijeli četiri zvona ostavivši samo jedno iz 1667. od oko 300 kg s likom i natpisom bl. Augustina Kažotića (»sancti Augustini«). Uz to veće postoji i jedno malo zvono iz 3. desetljeća XX. st.

Samostanska zgrada

Za razliku od crkve, koja je do kraja XIII. st. zadržala ime svojega prvog naslovnika, samostan je odmah od početka nosio ime sv. Dominika. Tako se u podjeli imovine Stane i Nese, zapisane 22. studenoga 1263., spominje vinograd u predjelu Laurum blizu vinograda samostana sv. Dominika (*prope vineam sancti Dominici*), koji se nalazio u blizini vinograda Luke Matejeva i Valentina Luia.⁶⁰ U početku se radilo o jednoj omanjoj kući koja je - kako izgleda - mogla ugostiti svega 2-3 osobe koja je s vremenom, naročito u vrijeme gradnje nove velike crkve, proširivana i nadograđivana. Imajući u vidu sve veću potrebu dominikanaca za stambenim prostorom, gradska općine im je g. 1407. dopustila nabavu jednoga gradilišta i kuće da je pregrade za vlastitu upotrebu.⁶¹ No svega pet godina kasnije (4. rujna 1412.) ta je kuća morala biti porušena zbog gradnje gradskih zidina s južne strane. Dominikanci ipak nisu bili izbačeni na ulicu. Općina je za njihov smještaj unajmila drvenu kuću braće Ivana i Tome, sinova Krste Libara, vrijednu 500 libara.⁶² Budući da jalovost mjesta unutar gradskih zidina jednoga malog gra-

⁵⁹ Usp. I. Babić, n. dj., str. 116. Cjelovit inventar svih sakralnih predmeta u crkvi i samostanu, u svemu 256 predmeta, napravile su 2004. djelatnice Konzervatorskog odjela u Splitu Zoraida Demori – Stančić i Mirjana Marović za Ministarstvo kulture RH. Njihovim radom sam se poslužio u ovom prikazu. Dominikanci su – kako je 1603. god. zapisao apostolski vizitator Dalmacije Vincenzo Michele Priuli - osim ove velike i crkve sv. Roka, imali i crkvu sv. Marije s tri oltara izvan gradskih zidina u kojoj se nalazilo sjedište jedne bratovštine (Rim, ASV, Miscellanea, arm. VII, vol. 100, f. 511rv).

⁶⁰ Zagreb, Arhiv Akademije, II c 68, f.4r.; M. Ivanišević, n. dj., str. 331, bilj. 66.

⁶¹ P. Andreis, n. dj., 336.

⁶² I. Lucić, n. dj., str. 993-994; M. Ivanišević, n. dj., str. 345.

da kao što je bio Trogir fratrima nije pružala dovoljno pogodan život, općina ga je oplodila time što je za crkvu i samostan od pape isprosila neke oprost.

Sadašnja samostanska zgrada na kat sa svim potrebnim stambenim i gospodarskim prostorijama sagrađena je u prvoj polovini XV. st. s istočne i sjeverne strane crkve, o čemu govore njegove stilske osobine. Jedna ploča ugrađena u istočni zid samostanskog klaustara svjedoči da je taj dio samostana sagrađen 1425. godine svestranom pomoći petog trogirskog kneza Jakova di Giorgio iz Venecije:

VIRI EGREG
II DOMINI IACOBI GEORGIO DE V
ENECIIS PRO. S. D. D. V. CIVITATIS T
RAGVRII COMITIS BENEMERITI IN
DVSTRIA PROPICIISQ. FAVORIBVS INI
CIATVM AC FINE COMENDABILI EXACT
VM FVIT OPVS LABORERII HVIVS SVO IN REGI
MINE CVRRENTIBVS ANNIS DOMINI M.CCCCXXV IN DICIONE TER-
CIA⁶³

Da je samostan doista bio završen u to vrijeme pokazuje i podatak da su 1475. članovi čiovskog samostana sv. Križa, premda se radilo o reformiranim redovnicima koji su prakticirali stroži način redovničkog opsluživanja, u njemu dobili jednu ili više prostorija za svoj smještaj kada dolaze u Trogir.⁶⁴ Samostan je, očito, bio dovoljno prostran da je mogao i njima pružiti gostoprimstvo. Trogirski fratri su i po odredbama vrhovnih starješina reda bili dužni ustupiti im prostorije kad god su dolazili u grad.⁶⁵ Opravdanost takve naredbe zasnivala se na činjenici da ukupna površina samostana iznosi 1150 m².⁶⁶

Na sjevernoj strani samostana smješten je klaustar (8,50 x 8,50 m) koji s crkvom i samostanom zatvara klasičan četverokut. Namjena je klaustara bila pružiti redovnicima mogućnost lagane šetnje u molitvi i studiju bez potrebe izlaženja izvan samostana. Omjeri su mu skladno zamišljeni. Sjeverni i južni trijem du-

⁶³ »Iscrizioni dalmate d'epoca veneziana, Traù«: *Bullettino di archeologia e storia dalmata*, Anno V, Spalato 1882., str. 156. Ploča, na čijem je vrhu uklesan grb spomenutog kneza, preko čijeg se štita proteže jedna vodoravna vrpca, djelomično je oštećena, što otežava njezino čitanje.

⁶⁴ To zaključujemo iz sljedeće odluke vrhovnog poglavara dominikanskog reda Leonarda de Mansuetis danoj fratrima samostana sv. Križa na Čiovu: »Fratribus conventus Sancte Crucis de Tragurio datur licentia, quod possint pro sua commoditate edificare cellam et habitationem in conventu Sancti Dominici de Tragurio in eo loco, quem eis prior cum patrum consilio assignaverit. Et mandatur priori et patribus, quod deputent eis aliquem locum. Nullus inferior impediatur. Datum Rome, 8. aprilis 1475« (S. Krasić, »Regesti pisama generala dominikanskog reda poslanih u Hrvatsku 1392-1600« [*Arhivski vjesnik XVII-XVIII* (1974-1975)], str. 179, br. 175.

⁶⁵ Usp. n. dj., str. 218, br. 582.

⁶⁶ Usp. S. Piplović, n. dj., str. 214.

Klaustar dominikanskog samostana u Trogiru (poč. XX. st.)

žine 21 m nose 6 lukova, a zapadni i istočni od 18 m od 5 lukova nose na sebi prostranu teracu bez ograde. U sredini je zdenac s lijepo isklesanim kruništem. Građen je u ranogotičkom slogu u kojem se primjećuju elementi kasne romanike, što govori u prilog činjenici da je sagrađen oko 1300. godine.⁶⁷ Sa zapadne strane omanji je vrt za uzgoj povrća. Samostanski trijem (klaustar) sa sjeverne i zapadne strane graniči s vrtom (49 x 22,50 m) okruženim zidom. S južne strane samostan je u prošlosti graničio s gradskim zidinama. S istočne strane samostan s crkvom, u dužini od 32,70 m, graniči s ulicom.

Preinake na samostanskoj zgradi u XIX. i XX. st.

Samostan je u tijeku sedam i pol stoljeća svojega postojanja, ovisno o broju svojih članova i njihovim potrebama, u više navrata bio nadograđivan i preuređivan. Naročito velike promjene doživio je početkom XIX. st. u vrijeme francuske (1806. – 1813.) i austrijske vladavine. Francuske vlasti su ga, skupa s čiovskim samostanom sv. Križa, zatvorile kao »društveno beskoristan«, ali ga nisu nacionalizirale kao neke druge, nego samo oduzele njegova dobra. U to vrijeme su njegovi godišnji prihodi iznosili 1711 talijanskih lira.⁶⁸

⁶⁷ A. Dudan, n. dj., str. 124; I. Delalle, n. dj., str. 69.

⁶⁸ U izvješću koje je 1807. napravio namjesnik Dalmacije Vincenzo Dandolo tadašnjoj Napoleonovoj Kraljevini Italije (Regno d'Italia) o tom samostanu stoji zapisano: »Esistono in questa diocesi tre conventi, due de' quali di Domenicani ed uno di Francescani. I primi due

No austrijske su vlasti za vjerska pitanja pokazale mnogo više razumijevanja od francuskih. Dopustile su da se dominikanci ponovno u nj vrata i nastave djelovati, iako se nakon svih reformi u XVIII. i XIX. st. njihov broj znatno smanjio.

Zbog toga je u samostanu bilo dosta slobodna prostora. Ta je činjenica poslužila vrhovnom vojnom zapovjedništvu austrijske vojske u Zadru da u samostan smjesti jednu vojnu postrojbu. Ono je najprije 20. rujna 1850. zatražilo od trogirске gradske općine da joj u tu svrhu osigura potrebne prostorije. Ona je spremno odgovorila vojnom zapovjedništvu da će mu staviti na raspolaganje pet soba i veliki hodnik u samostanu za smještaj 60 vojnika, skladište za drva i jedan sanitarni čvor te da će te prostorije opskrbiti potrebnim namještajem i to stalaže za puške, klupe, stolove, vjedra za vodu i svjetiljke. Za vanjsku rasvjetu predviđena su tri fenjera. Krevete, posteljinu, slamu, drva za loženje i ulje nije bila u stanju osigurati. Još se obvezala da će svaki predmet i namještaj, ako se razbije, popraviti o svom trošku ili zamijeniti novim te da će obijeliti zidove. Nije mogla uzimati natrag prostorije koje su služile za vojarnu prije nego što o tomu dobije suglasnost vojske. Za te usluge zapovjedništvo se obvezalo plaćati 7/10 karantana po čovjeku.⁶⁹

Za uređenje spomenutih prostorija bilo je potrebno osigurati svotu od 160 forinta koje trogirska općina nije imala pa se obratila građanima Trogira i stanovnicima predgrađa na otoku Čiovu za dobrovoljne prihode. Oni su se spremno odazvali doznačivši pojedinačno 0, 10-3 forinte. Tim novcem u samostanu je bilo moguće opremiti šest soba, kuhinju i prostoriju za stražu u koje je smješteno 25 vojnika 4. kumpanije 43. njemačke pješačke regimente. Iako su druge prostorije i crkva bile u prilično zapuštenom stanju, nisu popravljane. Za korištenje spomenutih prostorija od 22. listopada do 15. studenoga 1860. vojska je općini isplatila 4 forinte i 37 solda. Vojska je i kasnije koristila samostan.⁷⁰

Samostan je, kao i mnogi drugi kulturno-vjerski spomenici, uslijed svega toga bio prilično oštećen i zapušten. To je potaknulo tadašnjeg konzervatora don Franu Bulića da ga g. 1884. unese u popis od 165 spomenika koje bi uz državnu pomoć trebalo popraviti. On je svoj izvještaj dostavio trogirskoj općini. Za njegovu obnovu doznačivali su se povremeno manji ili veći iznosi, ali ne u potrebnoj mjeri. Krajem 1875. car Franjo Josip I. poklonio je za obnovu tih spomenika u Dalmaciji 500 forinta, od čega je 200 forinta namijenjeno trogirskom samostanu. Car je ponovno početkom 1890. iz svoje posebne blagajne darovao samostanskom starješini daljnjih 200 forinta. Zatim je Ministarstvo za bogoštovlje i nastavu u Beču 1897. iz Vjerozakonske zaklade dodijelilo 1.000 forinti. Početkom 1897. car je ponovno darovao 300 forinta, a spomenuto ministarstvo je dekretom

non contano complessivamente che quattro sacerdoti, ed terzo tre sacerdoti e due laici non professi. Quest'ultimo vive di lemosine, gli altri due sono possidenti. Si potrebbero tutti indistintamente sopprimere, perché non sono di alcuna utilità pubblica, ma il Comando militare francese ha già effettuate a quest'ora di propria autorità alcune concetrazioni» (Cavano [Milano], Archivio Parrocchiale, str. 38).

⁶⁹ S. Piplović, n. dj., str. 214.

⁷⁰ N. dj., str. 215.

od 11. prosinca iste godine dodijelilo novih 300 forinta.⁷¹ Budući da je samostan smatran povijesno-umjetničkim spomenikom, sva ta sredstva dodjeljivana su preko Dalmatinskog namjesništva u Zadru i Kotarskog poglavarstva u Splitu. Za njihovu dodjelu uvijek je trebalo podnijeti molbu i naznačiti narav i obim radova. U skladu s tim Frane Bulić je od samostanskog priora Vjekoslava Žiška zatražio da ga odmah obavijesti ako bi se prilikom izvođenja radova naišlo na neki ostatak umjetničkog ili povijesnog značaja. Tim pitanjem se dosta bavilo Središnje povjerenstvo za očuvanjem i istraživanjem povijesnih i umjetničkih spomenika u Beču. Tako je na 17. skupnoj sjednici od 17. prosinca 1897. pod predsjedanjem dr. Josipa Aleksandra Helferta Ministarstvo obavijestilo da je u tu svrhu odobrilo novčani doprinos.⁷² Isto je Središnje povjerenstvo na 21. sjednici od 25. listopada 1901. raspravljalo o potrebi obnove Križnog puta (*Via crucis*) za koji se smatralo da potječe iz XIII. st. o čemu je podnio izvještaj ministarski savjetnik Emil Förster. Zbog umjetničke vrijednosti tog djela bilo je predloženo da se ono restaurira uz državnu potporu. Molba za donaciju upućena je Ministarstvu. No na 2. skupnoj sjednici II. odsjeka tog Ministarstva održanoj 24. siječnja 1902. molba nije bila uvažena.⁷³

Spomenuti prior Žižak je mnogo učinio za obnovu samostana. On je, bez ikakvih samostanskih ili crkvenih prihoda, milostinjom naroda, uz pomoć javnih i crkvenih uglednika, doprinosom vlade i vešekratnom carevom potporom, u razmjerno kratko vrijeme veliku crkvenu kapelu ukrasio oltarom, zamijenio stube od bijelog kamena i postavio ukrasnu željeznu ogradu, promijenio krov crkve, nabavio mnogo potrepština, popravio »Isusov grob«, pregrađeno sjeverozapadno krilo samostana i preuređio gotovo sve njegove prostorije. Zadužio je crkvu također novim orguljama koje je g. 1903. za 2430 kruna izradila prva hrvatska radionica orgulja, harmonija i glasovira »Ferdinand Heferer« iz Zagreba. Orgulje su mehaničko-pneumatskog sustava s 11 vokalnih registara na manualu s 54 tipke C-f i pedalu s 20 tipaka C-g°, 2 spojke, 3 kolektiva i tremolom, žaluzije za registar *vox humana*. Suvremenici su bili oduševljeni njezinom kvalitetom, što je radionici poslužilo kao izvrsna promidžba u cijeloj Dalmaciji.⁷⁴

I samostanski kulaustar je trebalo popravljati. Državni konzervator don Frane Bulić ga je u listopadu 1900. pregledao obećavši da će preporučiti njegov popravak. U tu svrhu je izrađen plan i napravljen troškovnik koje je prior Žižak preko Kotarskog poglavarstva uputio Središnjem povjerenstvu za spomenike u Beč. Budući da su austrijske vlasti otezale s odgovorom, kulaustar je sve više propadao. čak je zaprijetila opasnost rušenja jednog njegova dijela. Stoga se prior u listopadu sljedeće godine obratio Buliću da učini nešto kako se to ne bi dogodilo obećavši da će samostan iz svojih sredstava u tu svrhu izdvojiti 300 kruna. Naišavši na Bulićevo razumijevanje, prior je krajem mjeseca studenoga 1902. pregovarao s poduzetnikom Julijem Rantzom o izvođenju radova. Poduzetnik je

⁷¹ N. dj., str. 216.

⁷² N. dj., str. 216-217.

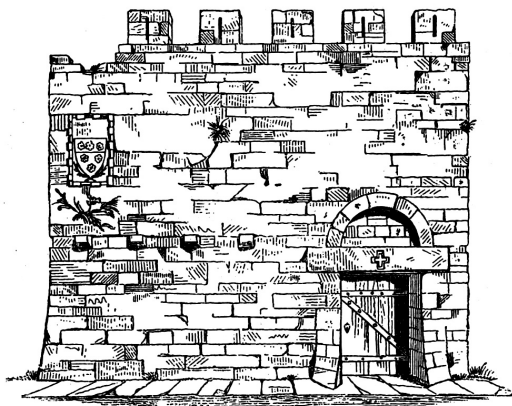
⁷³ N. dj., str. 217.

⁷⁴ N. dj., str. 217.

načelno prihvatio ponudu, ali je stalno odgađao s početkom radova dok ne bude imao na raspolaganju sav potreban materijal i radnike. Budući da su stvari sporo napredovale, Bulić je više puta odlazio u Trogir skupa s generalnim konzervatorom Središnjeg povjerenstva profesorom Aloisom Riegelom. Dana 15. listopada 1904. bio je u Trogiru s arhitektom Ćirilom Metodom Ivekovićem, povjerenikom za bogoštovne gradnje pri Dalmatinskom namjesništvu u Zadru. Tada je zaključeno da je potrebno napraviti troškovnik za pokrivanje klaustera. Elaborat je 15. siječnja 1905. Ministarstvo za bogoštovlje i nastavu poslalo Namjesništvu. No potrebni novac nije stizao. Budući da samostan nije bio u stanju pokriti potrebne troškove, prior Žižak je ponovno u siječnju 1906. molio konzervatora Bulića da se zauzme za obećanu novčanu pomoć. Da bi još jednom Središnjem povjerenstvu mogao uputiti molbu, Bulić je zatražio od samostana da izradi troškovnik koji bi on prosljedio u Beč. Kad je troškovnik za kratko vrijeme bio napravljen, samostanu je odgovoreno da se troškovnik ne može odobriti jer da nije napravljen po pravilima za očuvanja spomenika. Brzo je i taj nedostatak ispravljen. Predračun je iznosio 4250 kruna. Ministarstvo je 11. veljače 1909. odgovorilo da će dati svoj doprinos uz uvjet da se radovi izvedu u dogovoru sa Središnjim povjerenstvom i nadležnim konzervatorom starina. Sudjelovanje države trebalo je pokrивati jednu trećinu ukupnih troškova. Nakon toga je Namjesništvo zatražilo od Zemaljskog odbora u Zadru da s trogirskom općinom, samostanom sv. Dominika i Zemaljskom zakladom osigura ostali dio sredstava. No stvar je zapela upravo na samostanu. Prior Žižak je izvijestio Bulića da samostan, na žalost, nema nikakvih sredstava te da se isto tako od općine nema ničemu nadati, zamolvši ga da pokuša za to zainteresirati predsjednika Dalmatinskog sabora te zamoli Ministarstvo da to uzme u obzir. To se pokazalo uspješnim. Dana 12. srpnja 1910. Ministarstvo bogoštovlja i nastave konačno je donijelo odluku da se o državnom trošku od 3750 kruna pristupi popravku klaustera s time da Zemaljski odbor preuzme na sebe troškove od 500 kruna. Dana 29. rujna 1910. Namjesništvo je Buliću dostavilo na uvid troškovnik sastavljen na temelju potankog izvještaja Središnjeg povjerenstva Ministarstva od 14. siječnja 1909. Budući da je za doprinos od 500 kruna bilo nužno odobrenje Dalmatinskoga sabora, troškovnik je uvršten u predračun za sljedeću godinu. Zato je Namjesništvo zatražilo odgodu početka radova. No to nije bilo pravo rješenje. Stanje klaustera je bilo takvo da je postojala opasnost rušenja nekoliko svodova pa nije bilo vremena za čekanje. Samostan je ponudio da će negdje pokušati pozajmiti 500 kruna dok ih Zemaljski odbor ne bude mogao dati iz Zemaljske zaklade. Ministarstvo je prihvatilo taj prijedlog, pa je krajem 1910. odobrilo početak radova, uz uvjet da samostan na neki način osigura obećani doprinos i položi ga kod Kotarskog poglavarstva prije nego izvođenje radova bude povjereno poduzetniku Rantzu. Tako je obnova klaustera konačno počela.

Radove je nadzirao konzervator Frane Bulić koji je u tu svrhu iz Splita često dolazio u Trogir. No čim su započeli radovi na obnovi, otkrilo se da je i krov nad južnom stranom klaustera bio u takvom stanju da je prijetila opasnost njegova urušavanja. Zbog toga je Ministarstvo 19. listopada 1911. u tu svrhu doznačilo 700 kruna. Budući da ta svota, po procjeni stručnjaka, nije bila dovoljna, samostan

se obvezao da će pribaviti daljnjih 300 kruna. No radovi ipak nisu počeli, jer je poduzetnik Rantz tražio da mu se prije toga isplati sav zaostatak za već obavljene radove. Trebalo je proći podosta vremena dok je konačno 22. listopada 1912. Ministarstvo poduzetniku Rantzu isplatilo dugovanje od 3223 kruna pa su odmah nastavljeni radovi. U svibnja 1913. bila je postavljena nova drvena konstrukcija klaustra. No kad ju je pregledao ing. Krunoslav Musanić ustanovio je da su upotrijebljene grede ispucane i slabe. Trebalo ih je zamijeniti novima. Konačno je krajem godine radove pregledao ing. Milan Karlovac ustanovivši da su propisno izvedeni. I konzervator Bulić, koji je sve te radove marljivo nadgledao, izjavio je da je zadovoljan. Ukupni troškovi na obnovi klaustra su za 206 kruna prekoračili odobreni troškovnik.

Crtež gradskog zida kod crkve sv. Roka (prema R. Eitelbergeru, 1884.)

Usporedo s ovim radovima uređivala se i unutrašnjost crkve. Godine 1912. postavljen je novi oltar Gospe Žalosne. Tako su samostan i crkva krajem XIX. i početkom XIX. st. bili temeljito obnovljeni, čime je njegovim članovima za duže vremena bio osiguran miran san. Za svu ovu obnovu samostana i crkve najveću zaslugu ima samostanski starješina Vjekoslav Žižak koji je tu službu obnašao pune 24 godine.⁷⁵

Gotovo istovremeno s ovim radovima i neposredna okolica samostana i crkve doživjela je znatne izmjene. Budući da su se promijenile opće prilike, stare gradske zidine iz mletačkog razdoblja, koje su s južne strane štatile grad i samostan, više nisu bile potrebne pa ih je trebalo porušiti. One su, osim toga, ne samo priječile izmjenu zraka i sunčano svjetlo nego i pogled na more ili s mora. Isti su problem stvarale crkvice sv. Roka i Duha Svetoga na jugoistočnoj strani. Prva je bila vlasništvo samostana.⁷⁶ Bila je prislonjena na gradski bedem s unutarnje

⁷⁵ N. dj., str. 218-220.

⁷⁶ Crkva sv. Roka, podignuta 1527., bila je podignuta na zemljištu samostana sv. Dominika blizu gradskih zidina, ali je s vanjske strane bila naslonjena na zidine. Opisao ju je apostol-

strane, a druga nešto podalje. Sve je to trebalo ukloniti kako bi se stvorili zdraviji životni uvjeti. Rušenje je počelo šezdesetih godina XIX. st. Srušen je dio zida na južnoj obali. Uklonjeno je i nekoliko kućica koje su se nalazile između zidina i mora. Godina 1898. požar je uništio crkvicu Duha Svetoga. Njezini ostatci, kao i ostatci obližnjih gradskih zidina uklonjeni su 1909. Na tom je prostoru sljedeće godine, po nacrtima arhitekta Č. M. Ivekovića, sagrađena velika zgrada u novogotičkom slogu. Proširena je, nasuta i obzidana i sama obala, naročito prvih godina XX. st. čime je čitava okolina poprimila današnji izgled.⁷⁷

Ujedno su g. 1911.-12. po ravnanjem tadašnjeg državnog konzervatora don Frane Bulića bili popravljani svodovi klaustura i g. 1913. izmijenjen njegov južni krov te je postavljena nova drvena konstrukcija.

Samostanski je sklop za vrijeme II. svjetskog rata pretrpio znatna oštećenja. Engleski zrakoplovi iz baze na otoku Visu na nj su u jednom od svojih rušilačkih pohoda na ciljeve na kopnu dana 22. veljače 1944. istresli svoj razorni teret bombi, srušivši potpuno sjeverno samostansko krilo, dok su dva ostala krila, istočno i zapadno, pretrpjela manja oštećenja.⁷⁸ Crkva nije bila direktno pogođena, ali je od detonacije krov bio oštećen.⁷⁹ Njihovoj obnovi prišlo se tek početkom 70-ih godina XX. st. Najprije je 1970./1971. na krovu crkve, koja je pretrpjela manja oštećenja, promijenjen crijep, da bi zatim 1973. bio potpuno obnovljen krov zapadnog dijela samostana. Istočno je krilo obnovljeno 1974./1976., a zapadno je obnovio Zavod za zaštitu spomenika iz Splita. Bilo je i drugih popravaka. Budući da su crkva i samostan sagrađeni na nasipu, zidovi su se počeli opasno nagnjati. U svrhu njihove zaštite Zavod za zaštitu spomenika iz Splita poduzeo je radove na saniranju temelja crkve početkom 90-ih godina XX. stoljeća.

Broj redovnika koji su živjeli u samostanu mijenjao se ovisno o vremenu i općim prilikama. Posjedujemo neke brojke sačuvane u kanonskim vizitacijama koje su povremeno obavljane iz Rima. Tako znamo da je 1614. u samosta-

ski vizitator Valier (Rim, ASV, Congregatio Concilii, 57, Visitatio Dalmatiae anni 1579, f. 38r). Imala je tri oltara: glavni je bio posvećen BDM i svecima Roku i Sebastijanu koji su bili naslikani na posebnoj vrijednoj pali. Drugi je bio posvećen sv. Justini kao uspomena na pomorsku pobjedu nad Turcima, a treći je bio posvećen sv. Eustahiju (P. Andreis, n. dj., str. 336). U njoj se nalazilo sjedište istoimene bratovštine. Budući da su neki osporavali samostanu posjed te crkvice, o tomu je vođen svojevrsni proces pred trogirskim biskupom Tomom Sperandiusom (1567.-1574.) 1569. godine. Samostan je zastupao prior Pavao de Andreis. Dominikanci su dokazali svoje vlasništvo nad tom crkvom. Samostan su zastupali ne samo spomenuti prior nego i magistar Juraj Zebić (Arhiv trogirskog kaptola, pergament br. 213). Te dokumente donosi i Farlati (*Illyricum sacrum*, IV, 418-419).

⁷⁷ S. Pipilović, n. dj., str. 220 i 242.

⁷⁸ Njegove dragocjene i djelomično oštećene knjige, među kojima je bilo nekoliko prvotisaka (inkunabula), prenesene su u Dubrovnik i pohranjene u tamošnjoj knjižnici samostana sv. Dominika.

⁷⁹ U bombradiranju je, između ostalih stvari, potpuno uništena samostanska knjižnica. Spašeno je samo nekoliko prvotisaka (inkunabula), koji su naknadno bili preneseni u samostan sv. Dominika u Dubrovniku, gdje se i danas čuvaju.

Dominikanski samostan nakon bombardiranja u Drugom svjetskom ratu

nu živjelo deset članova.⁸⁰ Jedanaest godina kasnije (1625.) zadarski nadbiskup Ottaviano Garzadori u svojoj vizitaciji navodi imena šestorice članova samostana koje je ispitao. On navodi njihove izjave i životnu dob, ali ništa ne kaže o njihovu ukupnom broju. Bili su to: Placid Tomić s otoka Brača (životne dobi 20 godina), Augustin Ronca iz Trogira (29 godina), Luka Forti iz Trogira (26 godina), lektor Valerije Martinić s otoka Brača (40 godina), Petar Poljičanin (26 godina) i starješina samostana doktor teologije Albert Fertilio s otoka Brača (70 godina).⁸¹

U XIX. st. u samostanu je živjelo svega nekoliko redovnika. Spominju se: propovjednik i ispovjednik Pio Karmelić, teolog Albert Maria Novelli, teolog i propovjednik Tommaso Morelli, teolog, propovjednik i ispovjednik Alfonz Petrinčević i Vjekoslav Žižak. Njihov se broj kroz cijelo XIX. i XX. st. kretao uglavnom između jednoga i trojice.⁸² Tako je uglavnom i u novije vrijeme. Jedan za drugim u njemu su se nakon II. svjetskog rata redali Frano Kovačević, Anđelko Rabadan, Milan Šesnić, Anđelko Huljev, Jerko Novak, Ivan Odrlijin i dr. Trenutno

⁸⁰ Vizitator Vincenzo Hercolani, koji je 1614. u ime vrhovnog starješine dominikanskog reda, izvršio vizitaciju Dalmatinske provincije, zabilježio je sljedeće: »Da Sibenico si navigano 40 miglia et si arriva a Traù, ove il convento nostro è assai raggonevole e di chiesa e di dormitorii et di refettorio e di altre parti, come anco d'entrata; et mantiene da dieci frati« (Rim, Archivum Generale Ordinis Praedicatorum, liber K, str. 49).

⁸¹ Rim, Archivum S. Congregationis de Propaganda Fide, Visite e Collegi, vol. 2, str. 1113-1116. U vizitaciji Dalmatinske provincije, koju je 1614. u ime vrhovnika cijelog reda izvršio Vincenzo Hercolani, za Alberta Fertilija se navodi: »al presente Priore a Traù, di ragionevoli lettere et buon predicatore in schiavo, et pratico nelle historie. E' maestoso nella presenza e nelle attioni sue, ma pochissimo amato« (Rim, AGOP, liber K, str. 52).

⁸² L. Maschek, *Manuale del Regno di Dalmazia*, anno III, Zara 1873., str. 238.

u samostanu djeluju dva redovnika. Njegov starješina o. Veselko Begić već 20 godina zdušno brine ne samo da se to stoljetno ognjište vjere i kulture ne ugasi nego i da se u cijelosti očuva za buduća pokoljenja.

Mjesto i uloga samostana i njegovih članova u gradu Trogiru i širem području.

Samostan je u životu grada Trogira igrao zapaženu vjersku, kulturnu i društvenu ulogu. U njegovim zidovima živjeli su i radili posebno obrazovani ljudi koji su ne samo za sebe izabirali poseban stil života nego su u duhovnom, kulturnom, idejnom, društvenom i uopće ljudskom pogledu uvjetovali život mnogih drugih, što nije uvijek lako izmjeriti i dokazati uobičajenim ljudskim mjerilima. U svakom su, naime, značajnijem samostanu mnogi ljudi tražili i nalazili svoje duhovno i ljudsko uporište. Povijest ustanovljenja trogirskoga samostana dokaz je za to. Ona pokazuje koliko je narodu i gradskim vlastima bilo stalo do toga da u svojoj sredini imaju članove reda propovjednika, čija se djelatnost nije ograničavala na propovijedanje nego se protezala na mnoga druga područja. U vrijeme kada nisu postojale nikakve javne škole i bili rijetki koji su uopće znali čitati i pisati, oni su kod kuće i u inozemstvu pohađali sveučilišta da bi svoje znanje stavili na raspolaganje drugima. Indikativan je primjer Augustina Kažotića, koje su njegovi redovnički poglavari krajem XIII. st. poslali čak u Pariz na studije. On je bio – koliko je moguće ustanoviti – prvi poznati Hrvat koji je pohađao to slavno sveučilište. Sačuvani, iako samo fragmentarni, povijesni izvori svjedoče da su mnogi od njih ne samo studirali filozofiju i teologiju nego i postizali više akademske naslove lektorata, bakalaureata i doktorata, a neki su bili i rektori generalnog učilišta u Zadru. Kasnije otvaranje podružnice zadarskog generalnog učilišta (sveučilišta) u trogirskom samostanu samo potvrđuje koliko je važnost on imao ne samo u gradu Trogiru.

Povijesna vrela sačuvala su nam imena njegovih prvih dvaju članova, Jese i Šimuna. Oni su već od početka stekli naročito velik ugled kako u narodu i mjesnom kleru tako i kod gradskih vlasti. U sačuvanim spisima nalazimo da su oni, skupa s dvojicom franjevac, 21. lipnja 1266. pred splitskim arhiđakonom Tomom bili kvalificirani svjedoci prilikom sklapanja jednoga važnog ugovora između trogirskog biskupa Kolumbana i njegova kaptola s trogirskom općinom.⁸³ Spomenuti fra Šimun bio je 1272. izabran za kninskog biskupa.⁸⁴ U jednoj oporuci Luke Petrovog Lucića, napisanoj 23. svibnja 1272., spominju se fratri Miho (Micha) i Leonard⁸⁵, a g. 1285. Mavro i Toma. Godinu dana kasnije Stana Cega,

⁸³ CD V, 1907, str. 382-383, br. 863; Split, Kaptolski arhiv, 539, f. 190v-191e. Jesa se 25. veljače 1256. spominje kao kao član splitskog dominikanskog samostana (M. Ivanišević, n. dj., str. 120, bilj. 36)

⁸⁴ CD V, str. 382-383, br. 863. On je 15. kolovoza 1272. pred gradskim bilježnikom ovlastio Martina, kanonika crkve sv. Lovre u Trogiru, da kao njegov prokurator i posebni izaslanik pođe u Split i od nadbiskupa zatraži potvrdu svog izbora (CD VI, Zagreb 1908., str.1, br.1), ali u tomu nije uspio.

⁸⁵ Zagreb, Arhiv HAZU, II c 68, ff.21r-21v; 23v; 25r. Barada, n. dj., I, I, 1948., 357-358, br. 158 (23 svibnja 1272.), 366-367, br. 177 (14 lipnja 1272.); 373., br. 190 (23 lipnja 1272.);

kći Dujmova, udovica Donata Saladinova, ostavila je svojem nećaku fra Augustinu, članu ovog samostana, 50 libara za jednu knjigu.⁸⁶ Radi se, kako izgleda, o Augustinu Kažotiću, koji se u to vrijeme spremio na odlazak na studij u Pariz, pa mu je, u svakom slučaju, ta knjiga mogla biti vrlo korisna.

Sačuvani povijesni izvori govore o tomu da iz ovog samostana potječu mnogi drugi ugledni i učeni ljudi: lektori, bakalaureusi i doktori teologije, generalni propovjednici, profesori, provincijali Dalmatinske provincije, diplomati, biskupi itd.

Najpoznatiji član ne samo trogirskog samostana nego i šire je svakako bl. Augustin Kažotić. Rodio se oko 1260. u uglednoj plemićkoj obitelji. Bio je jedan od prvih Hrvata koji je u drugoj polovini XIII. st.(1287.) imao prilike i mogućnosti studirati na pariškom sveučilištu, što pokazuje kolika se važnost pridavala visokoškolskoj izobrazbi u ovom samostanu. Kao ugledan član ovog samostana i svoje redovničke zajednice, uživao je glas ne samo učena nego i pobožna redovnika, tako da ga je papa Benedikt XI. - samo mjesec i pol dana nakon što je stupio na papinsko prijestolje - 9. prosinca 1303. imenovao zagrebačkim biskupom. Kažotić je u Zagrebu razvio vrlo živahnu pastoralnu djelatnost, požrtvovno posredovao među sukobljenim strankama, na poseban se način zauzimao za moralno-intelektualnu obnovu svoje biskupije, uredio bogoslužje i katedralnu školu. Braneći prava Crkve došao je u sukob s hrvatsko-ugarskim kraljem Robertom Karlom Anžuvinskim (1308. - 1342.) zbog čega je putovao u Avignon potužiti se papi Ivanu XXII. Kad mu je nakon toga kralj zabranio povratak u Zagreb, papa ga je g. 1322. imenovao biskupom grada Lucere u Apuliji gdje je 3. kolovoza 1323. umro na glasu svetosti. Malo iza njegove smrti, 20. listopada 1325., vojvoda Kalabrije Karlo Anžuvinski, koji ga je osobno poznao, u ime naroda i klera svoje države zatražio je od pape Ivana XXII. da ga proglasi svetim. U mnogim dokumentima Augustin se još od XIV. st. naziva svetim. čak ga i njegova sestra Bitkula na pročelju crkve sv. Dominika u Trogiru naziva svetim. Radi se o svojevrсноj »pučkoj« kanonizaciji. Tek ga je g. 1700. papa Inocent XII., na službeno traženje generalnog kapitula dominikanskog reda, službeno proglasio blaženim. Tako je Augustin postao prvi hrvatski blaženik. G. 1608. generalni je kapitul uputio molbu papi Pavlu V. da ga i službeno proglasi svetim.⁸⁷ Trogirski samostan je do kraja XVIII. st. kao osobitu znamenitost čuvao njegovu biskupsku kapu crvene boje s čipkom. Kažotić je za vrijeme svojeg boravka na papinskom dvoru u Avignonu, a možda i ranije, napisao nekoliko teoloških rasprava, što ga svrstava među prve hrvatske teologe u užem smislu riječi.⁸⁸

373, br. 192 (29 lipnja 1272.); 374, br. 194 (4 srpnja 1272.); M. Ivanišević, n. dj., str. 333, bilj. br. 82.

⁸⁶ »...Fratrī Augustino, meo nepoti de ordine predicatorum, pro uno libro quinquaginta libras; item fratri Duymo, meo nepoti de ordine fratrum minorum libras septem pro una tunica« (M. Ivanišević, n. dj., str. 333).

⁸⁷ *Monumenta Ordinis Praedicatorum historica*, XI, Romae 1902., str. 101.

⁸⁸ O A. Kažotiću postoji doista impozantna literatura za čije bi navođenje trebala manja knjiga. Najcjelovitiju je do g. 1964. donio Frano Kovačević u knjižici pod naslovom *Bibliografija bl. Augustina Kažotića*, Dubrovnik 1964.

Nepoznati slikar, Bl. Augustin Kažotić

U čast prvoga hrvatskog blaženika razni drugi članovi trogirskog samostana, kako iz same plemićke obitelji Kažotića, tako i drugih, uzimali su to ime. Tako se krajem XIV. st. spominje jedan Augustin kojega je 1394. vrhovni starješina reda Rajmund De Vineis iz Capue imenovao komesarom samostana klauzurnih sestara sv. Dimitrija u Zadru davši mu vlast veću od provincijalove, a zatim mu 1396. za zasluge podijelio posebne povlastice.⁸⁹

Jedan drugi fratar s tim imenom bio je 1451. imenovan generalnim vikarom reformiranih samostana Dalmatinske provincije.⁹⁰

Krajem XVI. i početkom XVII. st. postojao je još jedan Augustin Kažotić koji je g. 1608. bio promaknut u doktora teologije. Živio je i djelovao u Trogiru, Splitu i na otoku Čiovu.⁹¹

G. 1623. jedan drugi Augustin Kažotić je kao student filozofije bio zaređen za svećenika.⁹²

⁸⁹ S. Krsić, »Regesti pisama«: *Arhivski vjesnik* VII/XVIII (1974.-1975.), str. 163, br. 20; str. 165, br. 35.

⁹⁰ N. dj., str. 167, br. 61.

⁹¹ Rim, AGOP, IV, 53, ff. 21v, 141 .

⁹² S. Krsić, *Generalno učilište Dominikanskog reda u Zadru ili 'Universitas Jadertina' 1396. – 1807.*, Zadar, Filozofski fakultet, 1996., str. 440.

Drugi biskup podrijetlom iz trogirskog samostana bio je Vinko (de) Andreis. Ušao je u red u samostanu sv. Križa na Čiovu. Studirao je u Zadru i Perugi. Kao pobornika strožega redovničkog opsluživanja papa Inocent VIII. imenovao ga je 12. svibnja 1486. vikarom reformiranih samostana Dalmatinske provincije, a zatim i priorom trogirskog samostana. čini se da je istovremeno predavao teologiju, pa mu je 2. srpnja 1487. vrhovni poglavar reda podijelio bakalaureatski naslov i imenovao ga generalnim propovjednikom. Jedan povijesni izvor navodi da je bio također doktor teologije.⁹³ Dana 30. svibnja 1493. papa Aleksandar VI. imenovao ga je biskupom Otočca u Lici (1493. - 1523.). Budući da njegova biskupija nije nikada imala samostalno područje nego je ovisila o senjskoj, papa ga je 1504. imenovao komendarnim opatom opatije sv. Jurja kod Senja, a 1515. i benediktinskog samostana sv. Nikole u Otočcu.

Andreis se zdušno zauzimao za obranu Hrvatske od Turaka. Sačuvano je njegovo pismo iz Modruša mletačkom duždu Agostinu Barbarigo od 6. listopada 1494. kojim ga izvješćuje o prilikama u Hrvatskoj nakon tragične Krbavske bitke (1493.). Tom ga je prilikom molio da pruži pomoć knezu Bernardinu Frankopan. U dogovoru s banom Petrom Berislavićem i hrvatskim velikašima g. 1514. putovao je Rim radi traženja pomoći. Papa Leon X. je 1515. javio Berislaviću da je Andreisa imenovao svojim povjerenikom za cijeli Ilirik te da mu je po njemu poslao pomoć u streljivu, hrani i novcu. Učeni talijanski humanist i kardinal Pietro Bembo (1470. - 1547.) u svojim pismima Petru Berislaviću i hrvatsko-ugarskom kralju Vladislavu II. (1490.-1526) hvali njegove ljudske vrline i diplomatske sposobnosti.⁹⁴

I ovaj biskup je – kako ćemo vidjeti - nešto kasnije iz vlastite obitelji imao jednog nećaka koji je htio nositi njegovo ime.

Među članovima ovog samostana u XV. st. nalazimo čak i jednog kaligrafa i iluminatora rukopisa: fra Bartula⁹⁵ i jednog drugoga koji je, pored bl. Augustina Kažotića, uživao najveći glas svetosti do naših dana. Radi se o Nikoli Milinoviću, osnivaču samostana sv. Križa na susjednom otoku Čiovu (1432.) i obnovitelju strožeg načina redovničkog opsluživanja u Dalmatinskoj provinciji. O njegovu liku možda najbolje svjedoči činjenica da nije htio biti pokopan u crkvi koju je sam izgradio, nego iz poniznosti ispred njezinih vrata »do nogu braće« i onih koji budu u nju ulazili. Umro je na glasu svetosti (1451.).

⁹³ S. Krasić, n. dj., str. 398, 414.

⁹⁴ DC. Eubel, *Hierarchia catholica medii et recentioris aevi*, II, str. 209.; Farlati, *Illyricum sacrum*, IV, str. 133, 165, 305; M. Sladović, *Povijest biskupijah senjske i modruške*, Trst 1856., str. 160; S. Ferrari-Cupilli, *Cenni biografici di alcuni uomini illustri della Dalmazia*, Zadar 1887., str. 14-18; S. Gliubich, *Dizionario biografico degli uomini illustri della Dalmazia*, Zara – Vienna 1856, str. 8; V. Klaić, *Povijest Hrvata*, IV, Zagreb, MH, 1974., str. 239; I. Lucić, *Povijesna svjedočanstva o Trogiru*, II, Split 1979., str. 1114; S. Krasić, *Generalno učilište*, str. 311, 587- 589; Hrvatski biografski leksikon, I, str. 124-125.

⁹⁵ Usp. S. Krasić, »Regesti pisama generala Dominikanskog reda poslanih u Hrvatsku 1392–1600«: *Arhivski vjesnik XVII-XVIII* (1974.-1975.), str. 227, br. 604.; Hrvatski biografski leksikon, I, Zagreb, JLZ, 1983., str. 494.

O drugim članovima trogirskog samostana i njihovoj konkretnoj djelatnosti najviše znamo iz sačuvanih izvješća službenih vizitacija (pohoda) koje je s vremena na vrijeme obavljala vrhovna uprava reda u Rimu. Ona govore o tomu da je u samostanu kroz XVI. i XVII. st. obično živjelo 5-10 redovnika koji su se uglavnom bavili propovijedanjem i intelektualnim radom. G. 1385. spominje se kao lektor fra Petar Čateša, koji je ovlastio nekog svećenika Pelegrina da može obaviti neke poslove za biskupiju Stephanensis.⁹⁶ Nije moguće utvrditi kojom je vlašću fra Petar zadužio spomenutog svećenika da obavi jedan takav posao. No očito je da je pored svoje profesorske službe u gradu, odnosno u trogirskoj biskupiji, obavljao i neku drugu službu, možda generalnog vikara.

Važnost trogirskog samostana naročito je došla do izražaja krajem XVI. i XVII. st. kada je, zbog manjka mjesta u Zadru, Generalno učilište, odobrenjem vrhovne skupštine dominikanskog reda, otvorilo svoje podružnice u Trogiru i nekim drugim većim samostanima Dalmatinske provincije. U tu svrhu su u samostanu bila otvorena dva stupnja sveučilišnog studija: gramatički (niži) i formalni (viši).

Dok za postojanje gramatičkog stupnja prvi podatak imamo tek iz 1625. godine kada se kao profesori izričito spominju čak dva bakalaureusa: Valerije Martinić i magistar (doktor) Albert Fertilio⁹⁷, formalni se spominje mnogo ranije. Na njemu su lektori, bakalaureusi i doktori mogli predavati filozofiju i teologiju na sveučilišnoj razini s tim da su jedan od triju spomenutih viših akademskih naslova mogli steći isključivo na Generalnom učilištu u Zadru.⁹⁸ Za uzvrat je trogirski samostan Generalnom učilištu u Zadru godišnje plaćao određenu pristojbu.⁹⁹

No najviše njihovih imena sačuvano nam je upravo zahvaljujući njihovu odlasku na studij i polaganje ispita za akademske naslove. Evo pregleda imena studenata i profesora trogirskog samostana koji su, prema dostupnim vrelima, studirali ili predavali u Zadru ili u Trogiru:

(1) G. 1498. član trogirskog samostana Jakov Marat na generalnom učilištu u Zadru predavao je teologiju te bio promaknut u doktora teologije.¹⁰⁰ Sljedeće godine nalazimo ga u svojem trogirskom samostanu.¹⁰¹

⁹⁶ Zadar, Povijesni arhiv, Spisi zadarskih bilježnika, Articutus de Rivignano, sv. IV, pod datumom od 17. travnja 1385.

⁹⁷ Te godine školu je pohađao samo jedan student, Placid Tomić s otoka Brača, koji je apostolskom vizitatoru Ottavianu Garzadoriju izjavio: » Io sono qui delli giovani et mi vien letta la grammatica dal Padre maestro Fertilio« (Rim, Archivium S. Congregationis de Propaganda Fide, Visite e Collegi, vol. 2, str. 852; usp. S. Krsić, n. dj., str. 255. Usp. G. Novak, *Prošlost Dalmacije*, II, Zagreb 1944., str. 254.

⁹⁸ S. Krsić, »Regesti pisama«, str. 243, br. 1356. i str. 247, br. 1391.; isti, *Generalno učilište*, str. 380.

⁹⁹ Rim, Archivum historicum S. Congregationis de Propaganda fide, Visite e Collegi, vol. 3, f. 26.

¹⁰⁰ S. Krsić, »Regesti pisama«: *Arhivski vjesnik* 21-22 (1978.-1979.), str. 239, br. 872.

¹⁰¹ N. dj., str. 241, br. 886.

(2) G. 1548. kao profesor filozofije na Generalnom učilištu u Zadru spominje se Vinko Andreis (II). G. 1553. položio bakalureatski ispit te imao dopuštenje poglavara da nastavi studij za stjecanje doktorata.¹⁰²

(3) G. 1608. Augustin Kažotić (II.) nakon što je na Generalnom učilištu u Zadru položio odgovarajući »strogi ispit« (*examen rigorosum*), vrhovni poglavar reda Augustin Galamnini ga je promaknuo u doktora teologije dopustivši mu da se može služiti svim uobičajenim doktorskim pravima i povlasticama.¹⁰³

(4) - G. 1621. predavao je u Zadru filozofiju fra Kornelije Celius iz Trogira koji je prije toga studirao u Bologni.¹⁰⁴

(5) G. 1623. u Zadru se spominje kao student filozofije fra Augustin Kažotić, koji je istovremeno položio ispit za svećeničko ređenje.¹⁰⁵

(6) Iz tog vremena sačuvan nam je podatak da je 1639. član trogirskog samostana fr. Teofil Grigis (Grčić ?) iz Trogira, koji se 1618. spominje kao lektor u Bolu na Braču, nakon što je dvije godine uspješno obavljao službu rektora, na Generalnom učilištu položio doktorski ispit.¹⁰⁶

(7) G. 1659. general reda Ivan Krstitelj de Marinis proglasio je – na traženje provincijalne skupštine – bakalaureusom Lovru Cicilijanovića iz Trogira, koji je prije toga obavljao profesorsku službu u Zadru te na provincijalnoj skupštini uspješno »obranio« propisane teze. G. 1674. uspješno je položio doktorski ispit i bio promaknut u doktora teologije.¹⁰⁷

(8) G. 1666. na generalnom učilištu u Zadru spominje se lektor Reginald Matthaei iz Trogira.¹⁰⁸ Dana 29. lipnja vrhovni poglavar reda mu je dopustio da »pred peteročlanom magistarskom ispitnom komisijom na Generalnom učilištu u Zadru može položiti doktorski ispit«.¹⁰⁹

(9) G. 1695. fra Hijacint Marinov je oko g. 1695. počeo studirati u Zadru. G. 1704. kao lektor filozofije na javnom je ispitu obranio svoje »teološke zaključke« kako bi stekao uvjete za naslov lektora teologije. Iste je godine obavljao službu »učitelja« studenata, a g. 1710. bio je, s dopuštanjem senata Mletačke Republike, promaknut u bakalaureusa.¹¹⁰ G. 1714. postao je rektorom Generalnog učilišta, a dvije godine kasnije bio promaknut u doktora teologije. O tomu nam se sačuvalo opširno izvješće od dana 18. lipnja 1716. iz kojega je moguće steći određen uvid u rad samoga Generalnog učilišta.¹¹¹ Marinov je u cijeloj Dalmatinskoj provinciji

¹⁰² S. Krasić, *Generalno učilište*, str. 414.

¹⁰³ N. dj., str. 524.

¹⁰⁴ N. dj., str. 476.

¹⁰⁵ N. dj., str. 440.

¹⁰⁶ N. dj., str. 426, 476, 527.

¹⁰⁷ N. dj., str. 507, 529.

¹⁰⁸ N. dj., str. 477.

¹⁰⁹ N. dj., str. 529.

¹¹⁰ N. dj., str. 418, 484.

¹¹¹ »Die 18. iunii 1716. Lectae ac publicatae fuerunt coram totam comunitatem in camera Rev. mi Patris Magistri Inquisitoris Generalis Jadrae ac Vicarii provincialis huius provinciae Dal-

uživao glas učena i razborita muža pa je čak dva puta obnašao provincijalsku službu (1718.-1720. i 1725. – 1727.)¹¹²

(10) G. 1718. obnašao je prioralnu službu trogirskog samostana doktor teologije Reginald Cipiko iz Trogira.¹¹³

(11) G.1723. upisao je studij filozofije u Zadru Hijacint Quarco iz Trogira. Nastavio je studij u Vicenzi u Italiji. Vrativši se u Zadar, on je 1730. bio promaknut u lektora filozofije i teologije te sljedeće godine počeo predavati filozofiju. G. 1736. bio je imenovan profesorom moralne teologije.¹¹⁴

(12) Dana 18. svibnja 1734. bio je imenovan profesorom filozofije u Zadru lektor Vinko de Vita iz Trogira. Nakon što je 1739. na provincijalnoj skupštini u Šibeniku obranio propisane teološke »zaključke«, vrhovni poglavar reda mu je, uz pristanak senata Mletačke Republike, g. 1741. podijelio bakalaureatski naslov. Tri godine kasnije De Vita je položio također doktorat.¹¹⁵

(13) G. 1734. De Vita je na učilištu u trogirskom samostanu predavao filozofiju, a studenti su mu bili Antun Hranotić i Ivan Dominik Naimer. Budući da samostan nije bio u stanju snositi troškove njihova uzdržavanja, oba studenta i profesor su 30. srpnja 1735. prešli u splitski samostan.¹¹⁶

No time nije prestalo s radom to učilište. Sve do kraja XVIII. st. spominju se profesori filozofije ili teologije.

(14) G. 1744. bio je imenovan »učiteljem« (profesor) studenata Ivan Antun Demari.¹¹⁷ Budući da je imao zamjenika, Dominika Naimera, to upućuje na zaključak da je u samostanu postojala i učila nekolicina studenata.

matiae fratris Jordani Foresti convocata, litterae patentes quibus a Rev.mo Patre Magistro Generali totius Ordinis f. Antonino Cloche assumptus et creatus, declaratur doctor et magister in sacra theologia ac incorporatus Collegio et Consortio Docotorum et Magistrorum provinciae Dalmatiae Admodum Reverendus Frater Hyacinthus Marini, actualis Regens huius Studii generalis, cum voce et loco et omnibus gratiis, privilegiis, immunitatibus ac exemptionibus, sub die 21 Martii 1716 emendatae ac subscriptae Romae per Adm. Reverendum Patrem Fratrem Thomam Lascaris, Magistrum et Socium eiusdem, atque ipso pariter die et incontinenti, praemissa fidei professione, publice laureatus fuit a suprascriptis, necnon eidem gratulantibus« (S. Krasić, n. dj., str. 382).

¹¹² N. dj., str. 393, 405, 407; S. Krasić, *Dominikanci. Povijest Reda u hrvatskim krajevima*, Zagreb, Nakladni zavod Globus, 1997., str. 186.

¹¹³ S. Krasić, *Generalno učilište*, str. 534.

¹¹⁴ N. dj., str. 394.

¹¹⁵ N. dj., str. 430, 510.-511, 538.

¹¹⁶ »Die 30. iulii 1735. Cum conventus Traguriensis variis incomodatus calamitatibus non valeat amplius habere novitios, remotus fuit ab eodem conventu R. P. Lector philosophiae Fr. Vincentius de Vita et assignatus fuit ad complendum cursum in nostro conventu S. Catharinae Virginis et Martyris de Spalato una simul cum suis novitiis, scilicet fratre Dominico Naimer et fratre Antonio Hranotich, quorum primus est filius conventus Sancti Dominici de Tragurio, secundus Sanctae Mariae Gratiarum de Bolo« (S. Krasić, *Generalno učilište*, str. 261).

¹¹⁷ N. dj., str. 410.

(15) Taj zaključak potvrđuje i podatak da je 1745. »učitelj« studenata bio lektor Lovro Rosselli, a naslijedio ga je Ivan Antun Demari.¹¹⁸

(16) G. 1767. u Trogiru je filozofiju predavao studentima vlastitog reda i biskupijskim klericima lektor Antun Maria Cebalo s otoka Korčule.¹¹⁹

(17) Zadnji profesor koji je 1775. u trogirskom samostanu predavao moralnu teologiju bio je lektor Dominik Licini.¹²⁰

Budući da su škole dominikanskog reda bile otvorene i drugima, s vremenom su se na to učilište upisivali ne samo dominikanci iz Dalmacije i Italije nego i domaći mladići željni znanja. Trogirski biskup Stjepan Cupilli (1679. - 1708.) u svojem petogodišnjem izvještaju »ad limina« Sv. Stolici 1708. tvrdi da trogirskom samostanu postoji »novicijat« (škola za redovnike) koju pohađaju ne samo domaći mladići nego također iz Italije.¹²¹

Od svih povijesnih vrela koja govore o njihovoj djelatnosti izdvajamo izjavu trogirskog biskupa Ivana Antuna Miočevića (1766. - 1786.), koji g. 1776. tvrdi da se članovi trogirskog samostana ističu revnim držanjem propovijedi ne samo u nedjelje i blagdane, preko korizme i došašća, nego i radnih dana kada ujutro propovijedaju seljacima koji odlaze u polje te podučavanjem omladine. Njegovo svjedočanstvo potvrđuje i trogirski konte Durico Dandolo, koji g. 1778. za trogirске i čiovske dominikance kaže da su »izobraženi ne samo u teološkim i humanističkim znanostima« nego i da se ističu u držanju predavanja na veliku dobrobit naroda.¹²²

¹¹⁸ N. dj., str. 394.

¹¹⁹ N. dj., str. 262.

¹²⁰ N. dj., str. 261-262, 271.

¹²¹ On u svom izvješću – između ostaloga – navodi da u trogirskom samostanu »est domus novitatus, ad quam etiam ex Italia iuvenes probationis annum confluunt« (Rim, Archivum S. Congregationis Concilii, Relationes visitationum ad limina, vol. 808, Traguriensis).

¹²² Zagreb, Arhiv Hrvatske dominikanske provincije, Registrum Provinciae Dalmatiae 1769-1850, str. 97; usp. S. Krasić, n. dj., str. 291.

THE CHURCH AND MONASTERY OF ST DOMINIC IN TROGIR

Stjepan Krsić

In the 13th century, two mendicant religious orders, the Dominican and the Franciscan, spread throughout the whole of Europe, promoting the ideas of equality, justice, piety and voluntary renunciation of ties to property. No more than a decade after the establishment of the order (1216), the Dominicans started to settle in the lands of the Croats. This preaching order, which primarily operated in urban units – in the centre of political, social, cultural and religious events – founded a base in Trogir some little time before 1243, and in the 1260s this became a monastery. Under the influence of the Cistercians, the Dominicans built hall churches, which differed according to the functionality of the rite. The Dominican churches were meant primarily for the laity, the choirs for the religious. The Trogir monastery in its typology follows the rules of construction – the spaces are arranged around a cloister – the church, choir, sacristy, bell tower, capitulary hall, kitchen, refectory, locutory and garden, while on the top there was dormitory and library.

The Dominicans arrived in Trogir from the Split monastery of St Catherine of Alexandria. The town magistrate, Nikola Albertinov, who had the presentation to the little church of St Francis of Assisi in the area of Pasike, gave them a little church to the west of the city walls. After conflicts with the Trogir bishop, in 1365, Pope Clement IV acknowledged the lawfulness of their possession of the church and approved a plan for the construction of the monastery. However, around 1325, the church was enlarged, and in 1372, thanks to the generosity of the Kažotić and Andreis families, was extended, when the relief of the lunette of the main portal was made by Niccolò Dente known as Cervo from Venice. In the second half of the 16th century during a visitation by A. Valiero, six altars are mentioned, with a beautiful old altarpiece on the altar of St Catherine of Alexandria. In the early 17th century, as well as the large church, the Trogir Dominicans also had the Church of St Rochus alongside the southern walls of the city and the Church of St Mary outside the walls, with three altars. At the beginning of the 15th century the community used a house south of the church that was knocked down in 1412 to make room for the construction of the city walls on the town's south side. Today's monastery building was put up in 1425, as witnessed by the inscription incorporated into the eastern wall of the cloister.

Major alterations were undertaken on the building of the monastery in the 19th and 20th centuries, when military units were quartered in it; and the monastery was thoroughly renovated before World War I. During the time of the English bombing in 1944, the northern wing was completely demolished, the roof of the church was destroyed, and the eastern and western wings suffered minor damage.

The most celebrated member of the Trogir Dominican monastery was the

Blessed Augustin Kažotić (1260-1323) from a well-regarded Trogir family. He studied at the university of Paris, wrote several theological treatises, and held the offices of bishop of Zagreb and of Lucera. Also deserving of mention is the prior of the monastery in Trogir, baccalaureate and doctor of theology Vinko Andreis, who urged both the doge and the pope to come to the aid of Croatia against the Ottomans. In 1515 he was appointed papal commissioner for Illyria. In the 15th century, calligrapher and illuminator Fra Bartul was at work in the monastery, and another prominent figure is the priest Nikola Milinović, founder of the monastery of Holy Cross on Čiovo.

The particular importance of the Trogir monastery came out at the end of the 16th and in the early 17th century, when a branch of the Zadar General College was opened in Trogir, with two degrees of university studies. At the end of the 18th century, the Trogir and Čiovo Dominicans were particularly prominent for their education in the theological and humanist sciences.

